

≡ provincie
Gelderland

Provinciale Economische Verkenning

Gelderse vooruitzichten 2016-2020

een middellangetermijnraming van de Gelderse economie

Provinciale Economische Verkenning 2016 - 2020

januari 2016

Menno Walsweer
Bureau Economisch Onderzoek

≡ provincie
Gelderland

© Provincie Gelderland

Gebruik van de inhoud van deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld

Voorwoord

De Provinciale Economische Verkenning (PEV) is een periodiek onderzoek dat inzicht verschaft in de economische ontwikkeling van Gelderland. Daarnaast bevat de PEV een vooruitblik op de komende periode. Gegeven de landelijke verwachtingen van het Centraal Planbureau (CPB) en het UWV wordt een daarmee consistent beeld geschetst van de Gelderse perspectieven. In dat opzicht kan de verkenning worden gezien als een regionale aanvulling op de Macro Economische Verkenning van het CPB. De onderzoeksresultaten vinden doorgaans een brede toepassing bij de beleidsontwikkeling, programmering, uitvoering en monitoring van het ruimtelijk-economische beleid, niet alleen door de provincie maar ook door de andere economische actoren in Gelderland.

De volgende gedetailleerde statistische gegevens en prognoses per gemeente, regio, Gelderland en Nederland zijn beschikbaar en kunnen als excelbestand gedownload worden van: www.gelderland.nl/PEV

- Bevolking naar geslacht en 5-jaarscohort 1996-2020;*
- Beroepsbevolking naar geslacht en 5-jaarscohort 1996-2020;*
- Werkgelegenheid per sector 1996-2020*
- Werkloosheid en werkloosheidspercentage 1996-2020*

De Gelderse prognoses zijn opgesteld door het Bureau Economisch Onderzoek van de provincie Gelderland. De landelijke ramingen zijn ontleend aan de meest recente verkenningen en prognoses van het CPB (Macro Economische Verkenning 2016, september 2015/Decemberraming, december 2015).

Inhoudsopgave

1	Samenvatting en conclusies	6
2	Conjunctuur	12
3	Provinciale benchmark	
	Productie en inkomen	15
	Werkgelegenheid	17
	Werkloosheid	18
	Conclusie	19
	Internationale benchmark regionaal concurrentievermogen	19
4	Gelderse verwachtingen 2016 – 2020	
	Economische groei	24
	Werkgelegenheidsontwikkeling	24
	Bevolkingsgroei	26
	Arbeidsparticipatie	27
	Beroepsbevolking	28
	Werkloosheid	29
5	Regionale dynamiek	
	Ontwikkeling van de Gelderse COROP-gebieden	31
	De Gelderse ontwikkeling naar stedelijkheid	35
	Ontwikkelingen en verwachtingen per WGR-regio	38
Bijlage	1 Regionale gegevens banen	41
	2 Regionale gegevens (beroeps)bevolking	45
	3 Regionale gegevens werkloze beroepsbevolking	49
	4 Gemeentelijke gegevens	50
	5 Definities	60
	Appendix	64

1

Samenvatting en conclusies

conjunctuur

Na zeven magere jaren groeit de Nederlandse economie weer over een breed front. Volgens het CBS staan bijna alle signalen die bepalend zijn voor de stand van de Nederlandse economie op groen. Uit de stand van de Gelderse conjunctuurindicatoren blijkt dat over het geheel genomen de provinciale economie in dezelfde conjunctuurfase verkeert als de Nederlandse, maar ook wordt duidelijk dat de economische situatie nog ver verwijderd is van het punt van vlak voor de recessie begin 2008. Het huidige herstel is nog te kort om de vergaande gevolgen van de langdurige laagconjunctuur op te vangen. Zo gingen er in de jaren 2013/2014 ruim 24.000 Gelderse banen verloren en liep de werkloosheid op van 3,6% in 2008 naar 7,0% in 2014. Maar nu het tij gekeerd is kijkt het Nederlandse bedrijfsleven verwachtingsvol naar de toekomst. In het derde kwartaal van 2015 heeft voor het eerst sinds begin 2008 het positieve sentiment in alle sectoren van het bedrijfsleven de overhand. Gelderland staat in de top van provincies waar het bedrijfsleven het meest positief en optimistisch gestemd is. Het economisch herstel is echter nog te pril om al tot een behoorlijke banengroei te leiden, maar er is wel een keerpunt bereikt. Op het einde van het eerste kwartaal 2015 was de Gelderse werkgelegenheid weer een fractie hoger dan het jaar daarvoor. Doordat de banengroei maar traag op gang komt is de invloed op de werkloosheid nog gering. Het Gelderse werkloosheidspercentage voor 2015 zal naar schatting uitkomen op 6,6% tegen 7% voor Nederland.

verwachtingen 2016-2020

Volgens de laatste inzichten van het CPB en het UWV zijn de Nederlandse economische vooruitzichten voor de komende jaren (gematigd) positief. Doorrekening van de Nederlandse verwachtingen resulteert voor Gelderland in een economische groei voor de periode 2016-2020 die – net als in het verleden - naar het landelijk gemiddelde neigt. Over de hele prognoseperiode komt de Gelderse groei uit op 1,6% per jaar. Dit ligt nog ver onder het langetermijngemiddelde van voor de crisis (2,6% per jaar). Bij de banengroei wordt dit niveau ook nog niet gehaald. Voor de komende jaren wordt weliswaar verwacht dat er weer economische groei in het verschiet ligt, maar ook dat de arbeidsproductiviteit jaarlijks toe zal nemen waardoor de banengroei beperkt blijft tot gemiddeld 0,9% per jaar tegen een langetermijngemiddelde van voor de crisis van 2%. Als gevolg van de verhoging van de AOW-leeftijd zal het arbeidsaanbod ondanks de toenemende vergrijzing en de afnemende bevolkingsgroei toch nog stijgen met 0,4% per jaar. Door een snellere demografische groei is de Nederlandse groei aanzienlijk hoger en wordt geraamd op 0,7%. De verwachte Gelderse werkgelegenheids-

groei overtreft weliswaar de groei van de beroepsbevolking, maar per saldo is de banencreatie toch niet voldoende om het huidige aantal werklozen aan werk te helpen. Voor de komende jaren moet dan ook rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat deze situatie maar weinig zal verbeteren en dat de Gelderse werkloosheid in 2020 nog steeds om en nabij de 6% zal bedragen.

**provinciale
benchmark**

De vraag hoe de Gelderse economie presteert ten opzichte van de andere Nederlandse provincies is beantwoord op basis van een meerjarenanalyse van de vier belangrijkste economische grootheden: bruto binnenlands product (BBP), besteedbaar inkomen, werkgelegenheid en werkloosheid. Daaruit komt naar voren dat de Gelderse werkloosheid structureel wat onder het Nederlands gemiddelde ligt. In de rangorde van provincies bekleedt Gelderland door de jaren heen de derde plaats, maar de verschillen met de provincies vlak boven en onder deze goede klassering zijn klein. Bij de overige drie economische grootheden (BBP, banen en inkomen) beweegt de Gelderse positie zich tussen middelmatig en goede middenmoter. Over het geheel genomen luidt de conclusie dat Gelderland in de rangorde van provincies gemiddeld is en dat de economische positie en ontwikkeling vrijwel steeds volgens het Nederlandse patroon verloopt. Afgezet tegen de andere EU-landen is de Nederlandse werkloosheid laag, en in vrijwel alle EU en wereldranglijsten over economische prestatie, welvaart en welzijn is Nederland te vinden in de bovenste regionen. Gelderland is in bijna alles een goede dwarsdoorsnede van Nederland en deelt naar evenredigheid in al deze zegeningen.

**concurrentie-
vermogen**

Door de Europese Commissie is het regionale concurrentievermogen van alle EU-regio's onderzocht. Daarbij is het regionale concurrentievermogen gedefinieerd als het vermogen om op korte- en lange termijn een aantrekkelijke omgeving te bieden voor bedrijven en bewoners om te werken en te wonen. Gelderland komt zeer goed uit de internationale vergelijking en staat in de rangorde van de 262 regio's op de 16^e plaats. Gelderland staat binnen de 11 onderscheiden Nederlandse regio's op de 5^e plaats en is een goede middenmoter. Afgezet tegen de Europese top tien blijkt dat Gelderland zich bij zeven van de elf onderzochte thema's kan meten met de besten. Op het gebied van kennisintensieve dienstverlening en innovatie valt Gelderland echter buiten het gemiddelde profiel van de toptienregio's. Gegeven het feit dat Gelderland gemeten over alle 73 indicatoren op plaats 16 staat, zijn de scores op de indicatoren voor kennisintensieve zakelijke dienstverlening en innovatie relatief laag (plaats 42 en 82).

regionale dynamiek

De productiestructuur van de Gelderse regio's¹ kent naast grote overeenkomsten (dienstverlening is overal de belangrijkste sector) duidelijke accentverschillen. Zo is op de Veluwe en vooral in Arnhem/Nijmegen de niet-commerciële dienstverlening relatief sterk vertegenwoordigd, terwijl in Zuidwest-Gelderland het accent juist zwaarder op de commerciële dienstverlening ligt (met name logistiek). Ook de landbouw is nog relatief omvangrijk in deze regio. De Achterhoek is veruit de meest geïndustrialiseerde regio van Gelderland.

Afgezet tegen de Nederlandse ontwikkeling realiseerden de Stadsregio en de Achterhoek door de jaren heen een lagere productiegroei waardoor met name in Arnhem/Nijmegen de economische groei sterk is achtergebleven. Een globale groeikrachtanalyse laat zien dat de oorzaak daarvan niet gezocht kan worden in de sectorstructuur. Arnhem/Nijmegen realiseerde in de periode 1996-2012 22% minder economische groei² dan op grond van de sectorstructuur verwacht mocht worden. Zuidwest-Gelderland kende daarentegen op vrijwel alle fronten een betere ontwikkeling en heeft 25% meer groei gerealiseerd.

Wanneer de totale economische groei³ in de periode 1996-2014 van de Gelderse regio's wordt afgezet tegen alle Nederlandse regio's (40 in getal) dan blijkt dat Zuidwest-Gelderland (+48%) de vierde groeiregio van Nederland (+35%) was. Ook de Veluwe (+38%) scoort met een tiende plaats hoog. De Achterhoek (+28%) staat op plaats 26, Arnhem/Nijmegen (+23%) kende een relatief matige groei en staat op de negende plaats van onderen. Door de regionale groeiverschillen lijkt zich binnen Gelderland een zekere verschuiving van de economische zwaartepunten te voltrekken waarbij het belang van de Veluwe en van Zuidwest-Gelderland groter wordt, en dat van de regio Arnhem/Nijmegen en de Achterhoek afneemt. Overigens is de banengroei in Arnhem/Nijmegen niet achtergebleven bij Nederland en Gelderland, maar de groei was wel iets minder groot dan op de Veluwe. Arnhem/Nijmegen is binnen Gelderland nog net de regio met de meeste productie en banen maar de verschillen met de Veluwe zijn intussen klein geworden.

stedelijkheid en groei

Zowel in de politiek als in de ruimtelijk-economische wetenschappen staan steden en het daarmee samenhangende begrip 'agglomeratievoordelen' in het middelpunt van de belangstelling. Daarbij is een stroming te onderkennen die sterk de nadruk legt op de potenties van de stad en een richting die juist meer betekenis toekent aan de verflechting tussen (kleine) stedelijke agglomeraties en hun ommeland. In het licht van deze discussie is de Gelderse ontwikkeling ontrafeld naar

¹ Onder regio's wordt in deze paragraaf verstaan de COROP-gebieden, in alle andere paragrafen gaat het steeds om WGR regio's. Zie voor een nadere toelichting voetnoot 15 op pagina 31.

² Nominale verandering van het BBP, d.w.z. niet gecorrigeerd voor inflatie.

³ Volumegroei d.w.z. gecorrigeerd voor inflatie.

de mate van stedelijkheid. Daarbij is gebleken dat de bevolkingsgroei stijgt met de mate van verstedelijking. In de sterk stedelijke gemeenten was de aanwas bijna driemaal zo hoog als in de niet stedelijke gemeenten. Bij de banengroei is er daarentegen maar weinig ontwikkelingsverschil. Niet-, weinig- en sterk stedelijke gemeenten kenden sinds 1996 allen een banengroei van om en nabij de 25%. De hoogste groei werd gerealiseerd door de matig stedelijke gemeenten, maar het verschil met de anderen bedroeg gemiddeld 'slechts' vier procent in bijna 20 jaar. De conclusie is dat stedelijkheid in de Gelderse context niet heeft geleid tot een snellere werkgelegenheidsgroei. Grosso modo is ongeveer de helft van de Nederlandse en Gelderse werkgelegenheid gelokaliseerd in zogenaamde verzorgende sectoren (overheid, onderwijs, gezondheidszorg, horeca, detailhandel ed.). De banengroei in deze sectoren is sterk gerelateerd aan de bevolkingsgroei. Dat de totale banengroei in de niet-stedelijke gemeenten ondanks de veel tragere bevolkingsgroei toch in dezelfde orde van grootte ligt als in de sterk-stedelijke gemeenten, duidt er op dat de economische kracht van deze gemeenten relatief groot is.

ontwikkeling per wgr

Gelderland is een grote provincie met een grote verscheidenheid aan economische activiteiten en regiokarakteristieken. Positieve en negatieve effecten middelen elkaar uit waardoor over meerdere jaren bezien het gemiddelde ontwikkelingsbeeld sterk naar het Nederlandse neigt. Op een lager schaalniveau treden echter forse verschillen aan de dag.

De Gelderse bevolking is wat meer vergrijsd dan de Nederlandse waardoor het geboortecijfer aan de lage kant is, terwijl het sterftecijfer juist wat hoger uitvalt. Van de buitenlandse migratie naar Nederland vestigt zich bovendien naar verwachting slechts een klein deel in de provincie Gelderland. Deze omstandigheden leiden ertoe dat de Gelderse bevolkingsgroei 2016-2020 nog maar de helft bedraagt van de Nederlandse. In het kielzog daarvan blijft ook de groei van het Gelderse arbeidsaanbod achter. Door de verbeterde conjunctuur zal de Gelderse banengroei zich de komende jaren net wat beter kunnen ontwikkelen dan gemiddeld in Nederland en ook de werkloosheidssituatie blijft wat gunstiger.

De regio Food Valley was in de 2009-2015 periode de meest dynamische regio van Gelderland. De bevolkingsgroei bedroeg het tweevoudige van de Gelderse. Dit wordt veroorzaakt door enerzijds de samenstelling van de bevolking (meer jonge gezinnen) en anderzijds de hoge vruchtbaarheid (meer kinderen per gezin). De regio wist als enige in de conjunctureel moeilijke periode toch nog een lichte banengroei te reali-

seren. Ook in de prognoses komt Food Valley naar voren als een regio met een relatief hoge groeipotentie.

Kerngegevens middellange termijn voor de Gelderse WGR-gebieden, Gelderland en Nederland

	Stedendriehoek	Achterhoek	Stadsregio	Rivierenland	Food Valley	Noord-Veluwe	Gelderland	Nederland
Bevolking 2015, x 1.000:	414	297	712	256	343	200	2.027	16.925
<i>Bevolkingsgroei in % p/j:</i>								
- 2009 / 2015	0,1	-0,2	0,4	0,2	0,6	0,4	0,3	0,4
- 2016 / 2020	0,2	-0,2	0,3	0,0	0,6	0,4	0,2	0,4
Beroepsbevolking 2015, x 1.000	218	155	385	136	181	105	1.076	8.925
<i>Groei beroepsbevolking in % p/j:</i>								
- 2009 / 2015	0,2	-0,1	0,4	0,2	0,6	0,5	0,3	0,4
- 2016 / 2020	0,5	0,1	0,6	0,3	0,8	0,6	0,4	0,7
Werkgelegenheid 2015, x 1.000	209	131	344	116	167	88	972	9.888
<i>Werkgelegenheidsgroei in % p/j:</i>								
- 2009 / 2015	-0,6	-1,1	-0,1	-0,3	0,2	0,0	-0,3	0,0
- 2016 / 2020	0,7	0,6	1,0	1,0	1,0	1,3	0,9	0,8
Werkloosheid, x 1.000 personen								
- 2008	7,9	5,1	15,2	4,3	5,8	3,2	37,8	318
- 2015	15,0	9,7	28,0	8,4	11,0	5,8	70,6	625
- 2020	13,9	8,9	25,2	7,6	10,0	5,2	64,2	574
Werkloosheidspercentage								
- 2008	3,7	3,2	4,1	3,2	3,3	3,1	3,6	3,7
- 2015	6,9	6,3	7,3	6,1	6,1	5,5	6,6	7,0
- 2020	6,2	5,7	6,4	5,5	5,3	4,8	5,8	6,2

Op de Noord-Veluwe is de bevolking eveneens minder vergrijsd en zijn de arbeidsmarktontwikkelingen gunstiger. Zo is er in de afgelopen jaren geen banenverlies geleden. Door een gunstige sectorontwikkeling over vrijwel de hele breedte van de economie gaat in de prognose de werkgelegenheidsgroei in deze regio zelfs aan kop. De werkloosheid op de Noord-Veluwe is al tientallen jaren de laagste van Gelderland en dit zal naar verwachting in 2020 nog zo zijn.

Zuidwest-Gelderland kent sinds de eeuwwisseling een negatief migratiesaldo waardoor de bevolkingsgroei sterk is vertraagd en in de periode 2016-2020 zelfs tot stilstand zal komen. In de jaren voor de recessie behoorde Zuidwest-Gelderland qua werkgelegenheidsgroei tot de snelst

groeierende regio's van Gelderland, maar de in afgelopen periode van recessie en laagconjunctuur is het ontwikkelingstempo teruggevallen tot gemiddeld. Met het aantrekken van de conjunctuur zal de banengroei de komende jaren echter weer bovengemiddeld zijn.

De bevolking, het arbeidsaanbod en de werkgelegenheid in de Stadsregio ontwikkelen zich in grote lijnen volgens aan het landelijke beeld. Dit geldt zowel voor de afgelopen periode als de komende. Zelfs de werkloosheid, die traditioneel hoger is in dit stedelijke gebied, ligt tegenwoordig dicht bij het Nederlandse cijfer. Verwacht wordt dat het verschil de komende jaren nog wat verder zal afnemen.

De Achterhoek wordt gekenmerkt door een krimpende bevolking en een toenemende vergrijzing. Het groeitempo van de werkgelegenheid en de beroepsbevolking ligt structureel op een lager niveau dan gemiddeld in Gelderland. Dit heeft in het verleden niet geleid tot een hogere werkloosheid, integendeel. Door de jaren heen ligt het werkloosheidspercentage in de Achterhoek onder het Gelders gemiddelde, maar de verschillen nemen de komende jaren af en zullen in 2020 nog maar fractioneel zijn.

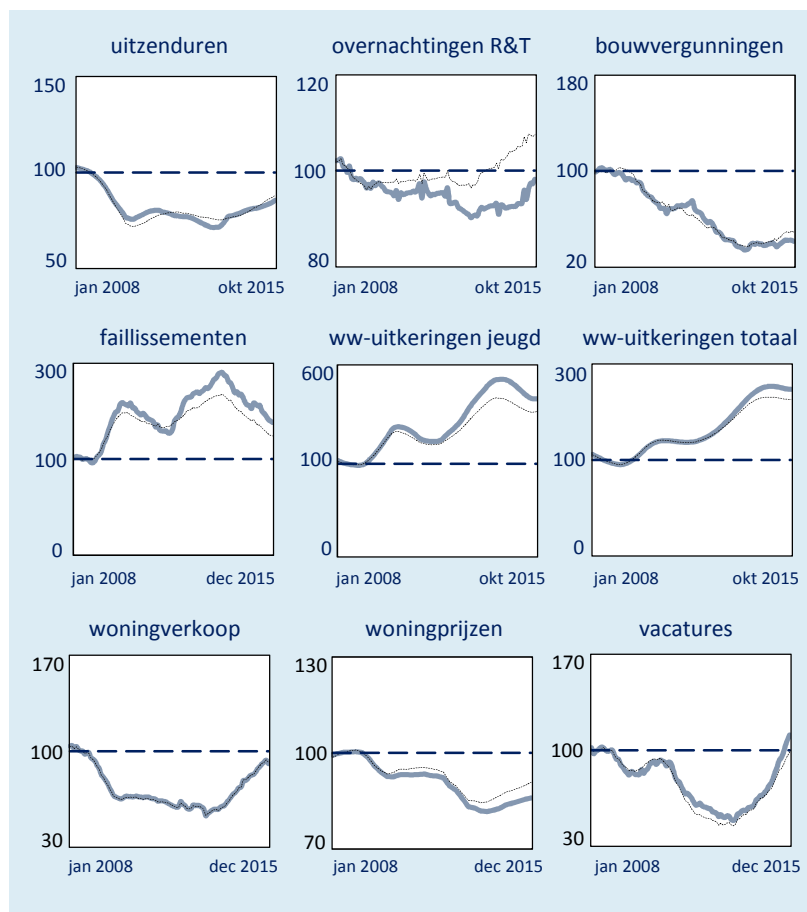
De bevolkingsgroei in de Stedendriehoek balanceert al jaren op de rand van krimp, maar in de bevolkingsprognose 2016-2020 neemt het groeitempo weer iets toe tot het (lage) Gelderse gemiddelde. Na de Achterhoek is de Stedendriehoek de afgelopen jaren de regio met het grootste banenverlies geweest. De werkgelegenheidsgroei zal de komende jaren herstellen maar verloopt trager dan gemiddeld. Het werkloosheidsniveau is door de jaren heen gelijk aan het landelijke cijfer.

De werkloosheid heeft in alle regio's een structureel karakter (dat wil zeggen er is een tekort aan banen) en daar valt – gegeven de huidige economische vooruitzichten - de komende vijf jaar maar weinig verbetering in te verwachten.

2 Conjunctuur

Na zeven magere jaren groeit de Nederlandse economie weer over een breed front. Volgens het CBS staan bijna alle signalen die bepalend zijn voor de stand van de Nederlandse economie op groen. De export is door de jaren heen de motor van de economie gebleven, maar nu stijgt na een lange periode van afname ook de particuliere consumptie en het investeringsniveau van het bedrijfsleven weer. Ook de aantrekkende woningmarkt draagt bij aan de huidige groei.

Trendbeeld Gelderse conjunctuur (voortschrijdend 12-maandsgemiddelde)
Gld (—) en NL (...) indexcijfer, jaargemiddelde niveau 2008 = 100

Gebruikte bronnen: ABU, CBS, Kadaster, UWV

Trendmodificatie: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

Uit het trendbeeld van de conjunctuurindicatoren blijkt dat over het geheel genomen de Gelderse economie in dezelfde conjunctuurfase verkeert als de Nederlandse. Alleen in de R&T-sector blijft de ontwikkeling

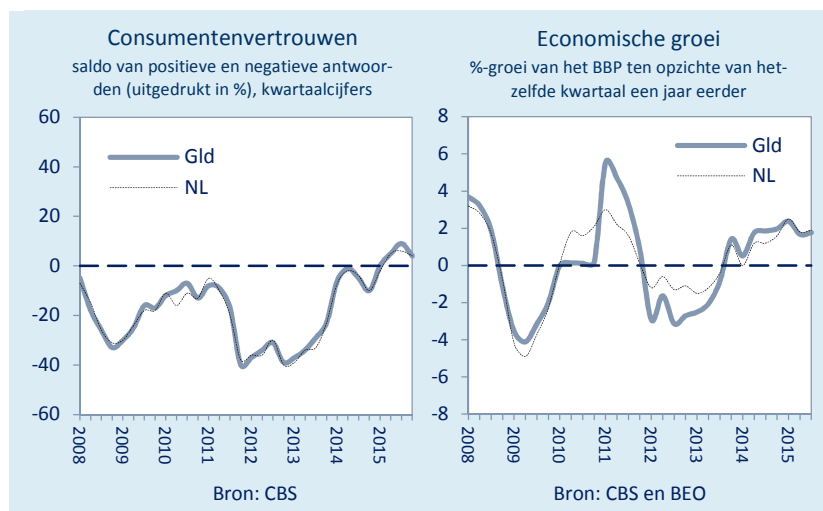
De Conjunctuurenquête Nederland⁴ brengt per provincie de belangrijkste ontwikkelingen en verwachtingen van het bedrijfsleven in kaart. De stemmingsindicatoren geven de richting aan waarin de economie zich volgens de ondernemers ontwikkelt. Het ondernemersvertrouwen van het Nederlandse bedrijfsleven is aan het begin van het derde kwartaal van 2015 uitgesproken positief. Voor het eerst sinds begin 2008 heeft het positieve sentiment in alle sectoren de overhand.

The figure displays six choropleth maps of the Netherlands, arranged in a 2x3 grid, illustrating the regional distribution of various economic indicators. Each map uses a color scale where lighter shades of blue represent lower values and darker shades represent higher values.

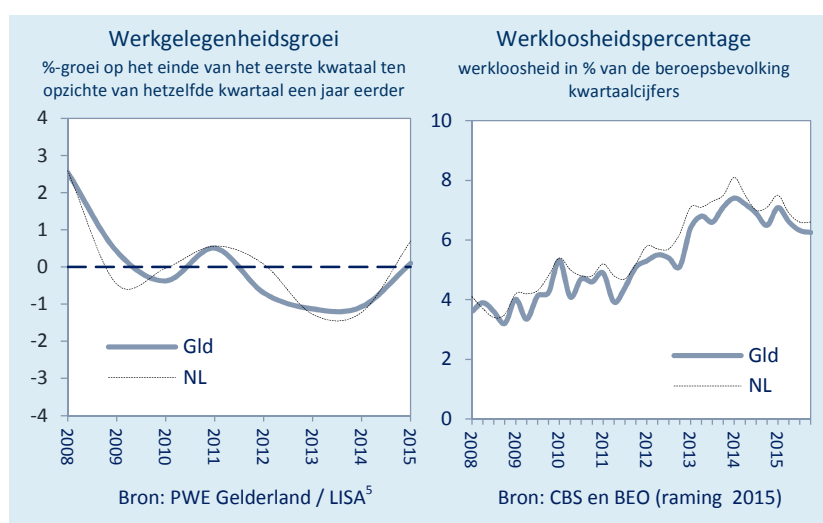
- Economisch klimaat:** Shows higher values in the western and southern regions, with lower values in the north and east.
- Omzet:** Shows higher values in the western and southern regions, with lower values in the north and east.
- Buitenlandse omzet:** Shows higher values in the western and southern regions, with lower values in the north and east.
- Personeelssterkte:** Shows higher values in the western and southern regions, with lower values in the north and east.
- Investerings:** Shows higher values in the western and southern regions, with lower values in the north and east.
- Winstgevendheid:** Shows higher values in the western and southern regions, with lower values in the north and east.

⁴ De Conjunctuurenquête Nederland is een gezamenlijk onderzoek van CBS, de Kamer van Koophandel, EIB, MKB Nederland en VNO-NCW.

de volgende twee kwartalen nam het vertrouwen verder toe. In het 4^e kwartaal trad een lichte terugval op, maar het Nederlandse cijfers voor januari 2016 laat al weer een stijging zien.

De Gelderse economie is in de eerste drie kwartalen van 2015 naar schatting gegroeid met gemiddeld 2% per kwartaal. Het economisch herstel is echter nog te pril om al tot een behoorlijke banengroei te leiden, maar er is wel een keerpunt bereikt. Op het einde van het eerste kwartaal 2015 was de Gelderse werkgelegenheid weer een fractie hoger dan het jaar daarvoor. Doordat de banengroei maar traag op gang komt, is de invloed op de werkloosheid nog gering (in Nederland is de banengroei in het eerste kwartaal overigens sneller op gang gekomen dan in Gelderland). Gemiddeld over 2015 bedroeg het Gelderse werkloosheidspercentage naar schatting 6,6% tegenover 7,0% in 2014.

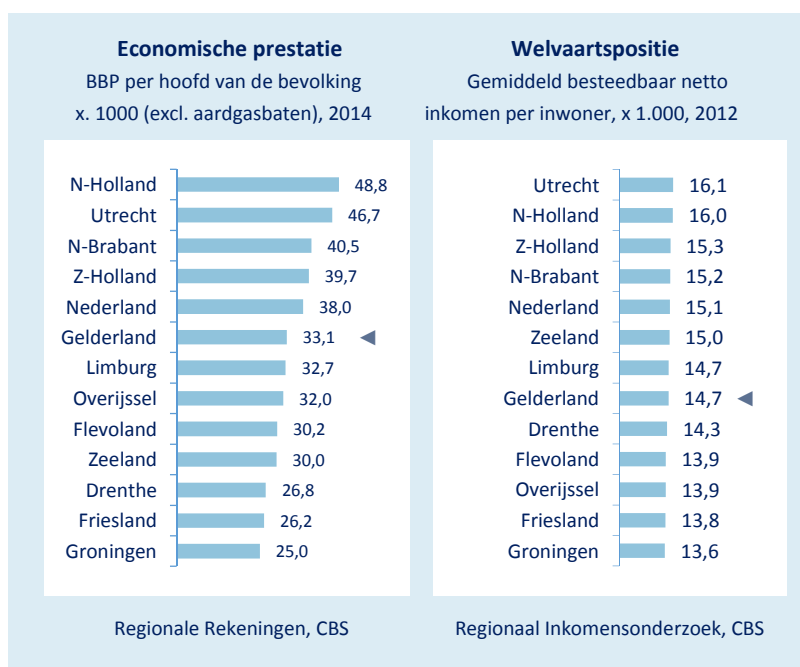
⁵ Ontwikkeling 1^e kwartaal 2015 voor Nederland is ontleend aan de Nationale Rekeningen van het CBS omdat de landsdekkende LISA-cijfers nog niet beschikbaar waren.

3

Provinciale benchmark

De vraag hoe de Gelderse economie presteert ten opzichte van de andere Nederlandse provincies kan worden beantwoord op basis van een analyse van de vier belangrijkste economische grootheden: bruto binnenlands product (BBP), besteedbaar inkomen, werkgelegenheid en werkloosheid. Hoegenaamd alle drijfveren, doelstellingen en inspanningen van de economische actoren zijn in laatste instantie terug te voeren op het beïnvloeden van een of meer van deze vier grootheden. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de concurrentiekracht van de Nederlandse provincies, afgezet tegen de andere regio's in de EU.

productie en inkomen

Het BBP van een land is de som van alle binnenlands geproduceerde goederen en diensten. De economische prestatie van een land of regio wordt veelal uitgedrukt in het kengetal 'bruto binnenlands product per hoofd van de bevolking' (BBP per capita). Nederland staat in de rangorde van de EU-landen op de derde plaats en behoort tot de top tien van de best presterende landen van de wereld. Binnen de landsgrenzen zijn de regionale verschillen over het algemeen zeer groot, ook in Nederland. In de meeste provincies is de woonfunctie sterker ontwikkeld dan de werkfunctie hetgeen tot uitdrukking komt in een negatief pendelsaldo. Dat leidt ertoe dat de productieve arbeid van een deel van de bevolking in de woonregio geteld wordt in de werkregio waardoor er grote verschillen ontstaan in het BBP per capita. Een tweede reden voor grote regionale verschillen is gelegen in de economische struc-

tuur. Een sterke regionale aanwezigheid van sectoren met een hoge arbeidsproductiviteit leiden tot een hoger BBP per capita.

Pendelsaldo (2013) en productiviteit van de regionale economie (2012)

	Provinciaal pendelsaldo werknemers		Gemiddelde arbeidsproductiviteit ⁶ , X 1.000 euro (NL = 80)
	saldo in % van in de provincie woonachtige werknemers	saldo in aantallen werknemers, x 1.000	
Noord-Holland	12	147	88
Utrecht	10	56	83
Noord-Brabant	0	-1	82
Zuid-Holland	-1	-13	82
Overijssel	-1	-5	72
Groningen	-5	-12	73
Gelderland	-5 ◀	-46 ◀	74 ◀
Limburg	-6	-30	74
Drenthe	-7	-15	68
Friesland	-8	-21	68
Zeeland	-13	-21	75
Flevoland	-21	-37	78

Bron: Banen van werknemers woon-werkafstand en Regionale Rekeningen, CBS

Wanneer een gunstige arbeidsmarktbalans gecombineerd wordt met een hoogproductieve economische structuur kunnen de verschillen flink oplopen. Dit is het geval bij de vier provincies met het hoogste BBP per capita: Noord-Holland, Utrecht, Noord-Brabant en Zuid-Holland. Gelderland scoort in al deze aangelegenheden middelmatig en bekleedt bij het BBP per capita een middenpositie. Daarbij moet worden aangekend dat dit kengetal als vergelijkingsmaatstaf tussen regio's wel iets zegt over de economische prestatie van de regio, maar niet per se over het welvaartsniveau van de bevolking⁷. Terwijl het BBP per hoofd van de bevolking in de best scorende provincie bijna twee maal zo hoog is dan in de laagst scorende, bewegen de welvaartsverschillen zich binnen veel nauwere grenzen. De meest- en minst welvarende provincies bevinden zich op een afstand van niet meer dan 10% boven of onder het Nederlands gemiddelde. Gelderland bekleedt opnieuw een middenpositie en zit dicht tegen het gemiddelde aan.

⁶ hier gedefinieerd als het quotiënt van de toegevoegde waarde en het aantal werkzame personen

⁷ De looncomponent in het BBP draagt rechtstreeks bij aan de welvaart van de werknemers en daarmee voornamelijk aan de regionale bevolking, maar de overige componenten van het BBP (rente, winst, dividend) komen ten goede aan de kapitaalverschaffers en de eigenaren/aandeelhouders van de bedrijven en dat zijn niet alleen ingezetenen van Gelderland of Nederland maar dat kunnen ook buitenlandse instellingen en personen zijn.

Economische groei

De economische ontwikkeling sinds de eeuwwisseling valt uiteen in twee periodes: de jaren 2000-2008 worden – afgezien van een kortstondige dip in 2002 - gekenmerkt door een bestendige groei met een hoogconjunctuur als apotheose. In de loop van 2008 vond de omslag plaats van hoogconjunctuur naar wat in 2009 zou uitmonden in een diepe recessie. In de jaren daarna bewoog de conjunctuur zich tussen herstel, stagnatie en recessie. Per saldo leidde dit over de hele periode 2009-2014 in de meeste provincies tot economische krimp. Gelderland was in beide periodes een goede middenmoter. Het langjarig gemiddelde beweegt zich overigens al tientallen jaren rondom het landelijk gemiddelde.

Gemiddelde jaarlijkse volumegroei van het BBP in %

	2000-2008		2009-2014
Flevoland ⁸	4,9	Noord-Holland	0,4
Zeeland	2,6	Noord-Brabant	0,2
Noord-Brabant	2,4	Flevoland	-0,1
Noord-Holland	2,4	Utrecht	-0,1
Overijssel	2,3	Nederland	-0,2
Gelderland	2,2 ◀	Gelderland	-0,3 ◀
Nederland	2,1	Limburg	-0,3
Groningen*	2,1	Overijssel	-0,3
Zuid-Holland	2,0	Groningen*	-0,4
Utrecht	1,9	Friesland*	-0,5
Friesland*	1,8	Zeeland	-0,5
Limburg	1,7	Zuid-Holland	-0,5
Drenthe*	1,6	Drenthe*	-0,8
* exclusief delfstofwinning			
Bron: CBS, Regionale Rekeningen			

werkgelegenheid

De regionale verschillen in werkgelegenheidsontwikkeling zijn groot en de verklaring is complex. Economische groei, bedrijfsklassenstructuur, ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit en bevolkingsgroei spelen alle een rol. De Gelderse situatie op deze aspecten is ongeveer gemiddeld. In de goede periode 2000-2008 lag de Gelderse banengroei met 1,4% per jaar dan ook bijna op het Nederlandse gemiddelde. Sinds de recessie is in de meeste provincies de werkgelegenheid afgenomen. Ondanks de wat trager verlopende demografische groei in deze periode was de Gelderse banengroei nu een fractie beter dan de Nederlandse.

⁸ Flevoland heeft op een aantal terreinen extreme groeicijfers en is bij een interprovinciale vergelijking als zogenaamd 'nieuw land' in die gevallen buiten mededinging.

Banengroei (gemiddelde jaarlijkse groei in %)

	2000-2008		2009-2014
Flevoland	4,6	Flevoland	0,3
Drenthe	2,1	Noord-Holland	0,2
Noord-Holland	1,8	Groningen	0,0
Friesland	1,7	Utrecht	-0,3
Utrecht	1,7	Overijssel	-0,3
Overijssel	1,7	Gelderland	-0,3 ◀
NL	1,5	Zeeland	-0,3
Gelderland	1,4 ◀	NL	-0,4
Noord-Brabant	1,3	Noord-Brabant	-0,6
Zuid-Holland	1,3	Drenthe	-0,6
Groningen	0,9	Friesland	-0,6
Limburg	0,7	Zuid-Holland	-0,8
Zeeland	0,4	Limburg	-1,0

Bron: PWE Gelderland 2015 en LISA 2014

De verschillen met Nederland in beide periodes zijn echter marginaal en in de rangorde van provincies zit Gelderland dicht bij het midden. Op het gebied van banengroei kan Gelderland worden gekwalificeerd als een gemiddelde, modale provincie.

werkloosheid

Ten opzichte van 2008 is de werkloosheid in Gelderland net zo als in alle andere provincies ongeveer verdubbeld. De Gelderse werkloosheid lag in het gehele tijdvak 2003-2014 iets onder het Nederlands gemid-

Werkloosheidspercentage (werkloosheid in % van de beroepsbevolking)

	2003		2008		2014
Zl	4,2	Ut	3,2	Zl	5,5
Ut	4,4	NB	3,3	Ut	6,5
Gld	4,5 ◀	Zl	3,4	Gld	7,0 ◀
NB	4,5	Gld	3,6 ◀	Ov	7,1
Ov	4,6	NH	3,6	NB	7,1
NL	4,8	Ov	3,6	NH	7,2
Dr	5,0	NL	3,7	Dr	7,3
Fl	5,0	Fr	3,8	Li	7,3
NH	5,0	ZH	3,8	NL	7,4
ZH	5,1	Dr	3,9	Fr	8,0
Fr	5,2	Fl	4,0	ZH	8,3
Li	5,2	Li	4,1	Gr	8,5
Gr	6,0	Gr	4,5	Fl	9,3

Bron: CBS

delde. Dit is niet uniek voor de beschouwde periode maar is al decenia lang het geval. In de rangorde van provincies bekleed Gelderland door de jaren heen de derde plaats, maar de verschillen met de provincies vlak boven en onder deze goede klassering zijn klein.

conclusie

De Gelderse situatie op het gebied van de vier belangrijkste economische grootheden (werkloosheid, banengroei, BBP en inkomen) ligt over het algemeen dicht bij het gemiddelde Nederlandse beeld, alleen het BBP per hoofd van de bevolking is substantieel lager, maar dit geldt voor de meeste provincies. Daar staat tegenover dat de Gelderse werkloosheid structureel onder het Nederlandse niveau ligt, erg groot zijn de verschillen echter niet. In de rangorde van provincies beweegt Gelderland zich tussen 'middelmatig' en 'goede middenmoter'. Deze rangschikking is overigens niet van vandaag of gisteren maar dit is al tientallen jaren het geval. Gelderland is een grote provincie met een grote verscheidenheid aan economische activiteiten en regiokarakteristieken. Positieve en negatieve effecten middelen elkaar uit waardoor over meerdere jaren bezien het gemiddelde ontwikkelingsbeeld sterk naar het Nederlandse neigt. Op een lager schaalniveau treden echter forse verschillen aan de dag⁹.

Internationale benchmark regionaal concurrentievermogen

De provinciale inspanningen op het economische domein zijn voor een belangrijk deel gericht op het borgen van de welvaartpositie van de Gelderse bevolking en de continuïteit van het Gelderse bedrijfsleven op lange termijn. De concurrentiekracht van de regio in het verleden heeft ertoe geleid dat Gelderland tot de meest welvarende en economisch best ontwikkelde gebieden van de wereld behoort. De huidige concurrentiekracht – en de ontwikkeling daarin – zal bepalend zijn voor de vraag of deze positie in de toekomst behouden kan worden.

Nederlandse concurrentiepositie

Alvorens in te gaan op het regionale concurrentievermogen, wordt in deze paragraaf eerst aandacht besteed aan de Gelderse context: de wereldwijde Nederlandse concurrentiepositie volgens het World Economic Forum¹⁰ (WEF). Evenals in voorgaande jaren, wordt de top 10 van de meest concurrerende economieën ter wereld in de nieuwste WEF-index (2015/2016) gedomineerd door West- en Noord Europese landen:

⁹ Zie hoofdstuk 5 Regionale dynamiek op pagina 31 en verder.

¹⁰ The Global Competitiveness Index 2015/2016, World Economic Forum, 2015.

1. Switzerland	6. Japan
2. Singapore	7. Hong Kong SAR
3. United States	8. Finland
4. Germany	9. Sweden
5. Netherlands	10. United Kingdom

De Nederlandse economie wordt als zeer productief beoordeeld en bezit volgens het WEF een aantal uitgesproken sterke punten: Nederland heeft een van de meest geavanceerde en innovatieve economieën in de wereld (respectievelijk plaats 5 en 8), met een open en efficiënte goederen markt (10); het land is snel en slagvaardig in het benutten van nieuwe, productiviteitsverhogende technologieën (10); het educatieve systeem is uitstekend (basisonderwijs 6, hoger onderwijs 3); de kwaliteit van de infrastructuur op het gebied van vervoer, energie en ICT is een van de beste ter wereld (3). Hoewel de Nederlandse macro-economische basis sterker is dan die van een aantal andere geavanceerde economieën, zijn er naar het oordeel van het WEF op onderdelen verbeterpunten aan te wijzen: de hypotheekschuld is relatief groot, de arbeidsmarkt kan flexibeler, de onroerendgoed- en financiële markten zijn nog niet volledig hersteld en de economische groei is nog bescheiden.

Gelderse concurrentiepositie

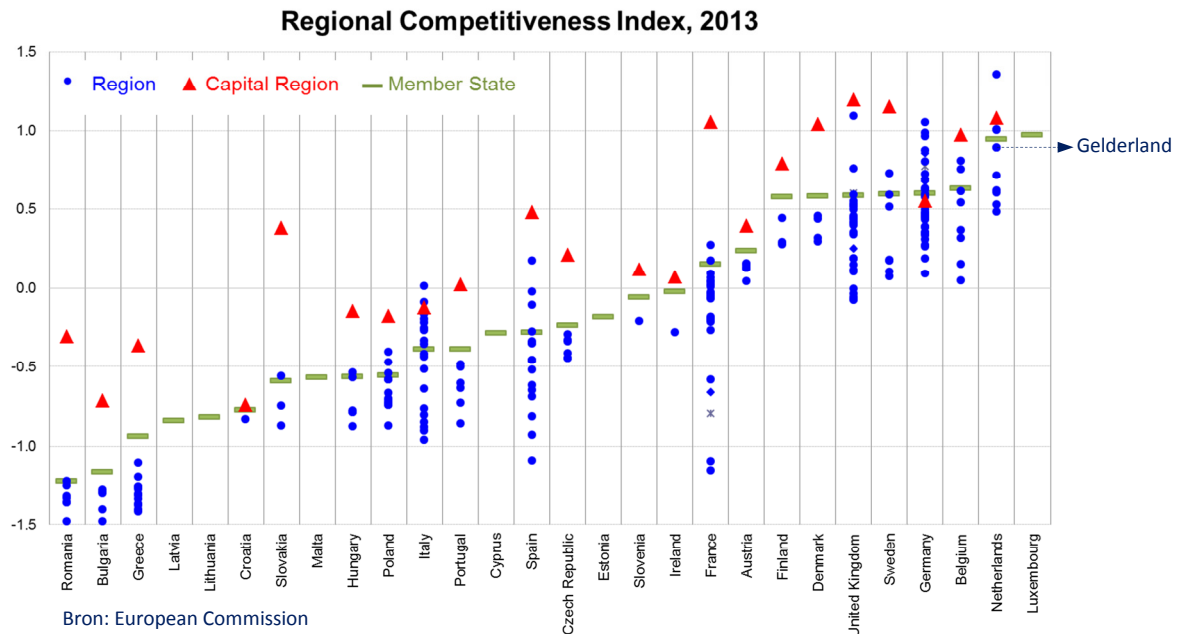
Door de Europese Commissie is het regionale concurrentievermogen van alle EU-regio's onderzocht en uitgedrukt in een indexcijfer (Regional Competitiveness Index)¹¹. Daarbij is het regionaal concurrentievermogen gedefinieerd als: *het vermogen om op korte- en lange termijn een aantrekkelijke omgeving te bieden voor bedrijven en bewoners om te werken en te wonen*. De index gebruikt een breed scala aan indicatoren om tot één score per regio te komen waarmee de verschillen binnen en tussen lidstaten worden bloot gelegd. De index is gebaseerd op 73 indicatoren, geclusterd in 11 pijlers op het gebied van onderwijs, arbeidsmarkt, innovatie, infrastructuur, gezondheid, kwaliteit openbaar bestuur, politieke stabiliteit, economische ontwikkeling en kwaliteit van de woonomgeving. De kerntaken van de provincie hebben voor een belangrijk deel betrekking op deze gebieden. Samen met de andere actoren is de provincie mede verantwoordelijk voor de huidige situatie en voor de toekomstige ontwikkelingen.

Uit de EU-analyse¹² blijkt dat de provincie Utrecht binnen de Europese Unie de meest concurrerende regio is. Utrecht bekleedt overtuigend de

¹¹ EU Regional Competitiveness Index, RCI 2013, JRC Scientific and policy Reports, European Commission, november 2013.

¹² Zie voor een uitgebreide beschouwing over het EU-rapport Onderzoeksmemorandum Internationale benchmark regionaal concurrentievermogen, Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland, 2014.

eerste plaats, de afstand tot nummer twee (Londen) is opvallend groot. De Nederlandse regio's zijn met drie noteringen in de top tien prominent vertegenwoordigd, maar ook de resterende provincies doen het goed, zoals uit onderstaand overzicht blijkt waarin de regionale scores per land geclusterd zijn. De blauwe stippen geven binnen elk land de regio's weer, het groene balkje representeert het landgemiddelde en de rode driehoekjes tonen de positie van de hoofdstedelijke regio's.

Binnen de landsgrenzen zijn over het algemeen de hoofdstedelijke regio's van de EU-landen de meest concurrerende regio's. Nederland, Duitsland en Italië zijn de drie uitzonderingen met een niet-hoofdstedelijke regio op een. Gelderland komt zeer goed uit de internationale vergelijking en staat in de rangorde van de 262 regio's op de 16^e plaats. Alleen drie Nederlandse regio's, drie Duitse, twee Engelse, Luxemburg en de hoofdstedelijke regio's Amsterdam, Brussel, Parijs, Londen, Kopenhagen en Stockholm gaan Gelderland voor in concurrentievermogen. Gelderland staat binnen de 11 onderscheiden Nederlandse regio's op de 5^e plaats en is daarmee een goede middenmoter. Per pijler gezien blinkt Gelderland nergens in uit, maar is ook nooit hekkesluiter. In de zoektocht naar aanknopingspunten voor beleid

biedt de Europese rangorde per pijler wellicht enig houvast. Daarom is in het overzicht hieronder de Gelderse plaats in de EU-rangorde per pijler afgezet tegen de klassering van de toptienregio's. Hieruit blijkt dat Gelderland zich bij acht van de elf pijlers kan meten met de besten.

Rangorde van de Regional Competitiveness Index (eindscore) en de rangorde per pijler, Gelderland vs. de toptienregio's

Rangorde eindscore RCI	EU-rangorde per pijler										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Instituten	macro-economische stabiliteit*	infrastructuur	basisonderwijs *	gezondheid	hoger onderwijs – leven lang leren	arbeidsmarkt	marktpotentie	gebruik nieuwe technologieën	kennisintensieve dienstverlening	innovatie
1 Utrecht	18	10	8	3	12	5	2	6	17	8	14
2 London area	110	25	15	9	9	4	79	1	28	7	43
3 Berkshire-Oxfordshire	43	25	18	9	15	3	59	5	24	20	3
4 Region of Stockholm	16	3	126	14	1	2	7	80	1	9	1
5 Surrey, Sussex	43	25	27	9	6	8	52	3	27	11	23
6 Region of Amsterdam (NH+FI)	21	10	32	3	21	24	3	28	8	6	56
7 Region of Frankfurt	107	8	9	6	38	65	30	20	38	2	17
8 Region of Paris	121	16	14	16	29	49	66	2	103	3	13
9 Region of Copenhagen	15	4	118	5	97	1	25	105	10	16	2
10 Zuid-Holland	18	10	16	3	20	22	24	13	18	21	52
16 Gelderland	25	10	12	3	75	31	14	22	19	47	82
* wegens gebrek aan regionale gegevens is in de EU-studie de landenscore toegekend aan de onderliggende regio's											
Bron: samengesteld uit de EU-data-base CRI											

De scores op een drietal pijlers (kennisintensieve zakelijke dienstverlening, innovatie en gezondheid) vallen daarentegen duidelijk buiten de bandbreedte van het toptienprofiel. Op het gebied van de volksgezondheid heeft de provincie geen taken zodat deze pijler hier niet nader wordt besproken¹³. De tweede achterblijvende pijler heeft betrekking op het aandeel in de sectorstructuur van de kennisintensieve zakelijke

¹³ Voor de geïnteresseerden staan in de appendix op pag 64 de achterliggende indicatoren die tot deze lage score hebben geleid.

dienstverlening (financiële sector; onroerendgoedsector; advies- ingenieurs- en onderzoekbureau's, R&D-instellingen e.d.) en op het aandeel buitenlandse bedrijven. Hier liggen de indicatoren weliswaar boven het EU-gemiddelde, maar in de rangorde bekleedt Gelderland op dit terrein geen opvallende plaats. De derde achterblijvende pijler gaat over innovatie en is opgebouwd uit een tiental indicatoren op het gebied van wetenschap, patenten, R&D-inspanningen, kenniswerkers en hightech clusters. Gegeven het feit dat Gelderland - gemeten over alle 73 indicatoren - op plaats 16 staat, zijn de scores op de indicatoren voor innovatie relatief laag (gemiddeld plaats 82). Hier valt dus nog veel winst te behalen. De achterliggende indicatoren kunnen meer inzicht verschaffen in de aard van de potentiële verbeterpunten. In onderstaand overzicht staan de indicatoren uit de pijlers 10 en 11 opgesomd met de rangorde van Gelderland in de 262 EU-regio's. Ter vergelijking is ook per indicator de positie van de beste Nederlandse provincie opgenomen.

Rangorde van de provincie Gelderland en de beste Nederlandse provincie in de 262 EU-regio's naar de achterliggende indicatoren van de pijlers over kennisintensieve dienstverlening (1,2) en innovatie (3-12)

	Gelderland	beste provincie	
1 Werkgelegenheidsaandeel kennisintensieve dienstverlening	47	8	NH+Fl
2 Aandeel in BBP van de kennisintensieve dienstverlening	94	5	NH+Fl
3 Aantal patenten per inwoner	80	3	NB
4 Werkgelegenheidsaandeel creatieve industrie	59	6	Ut
5 Werkgelegenheidsaandeel kenniswerkers	84	15	Ut
6 Aantal wetenschappelijke publicaties per inwoner	33	1	Gr
7 R&D-uitgaven in % van BBP	70	50	NB
8 Aandeel wetenschappelijk/technologisch personeel in de beroepsbevolking	109	10	Ut
9 Aantal high-tech patenten per inwoner	87	1	NB
10 aantal ICT patenten per inwoner	107	2	NB
11 Werkgelegenheidsaandeel in sterke high-tech clusters	184	37	Li
12 Aandeel van de sterke high-tech clusters in de totale regionale loonsom	185	14	Li

Bron: samengesteld uit de EU-data-base CRI

4

Gelderse verwachtingen 2016-2020

het Nederlandse referentiekader

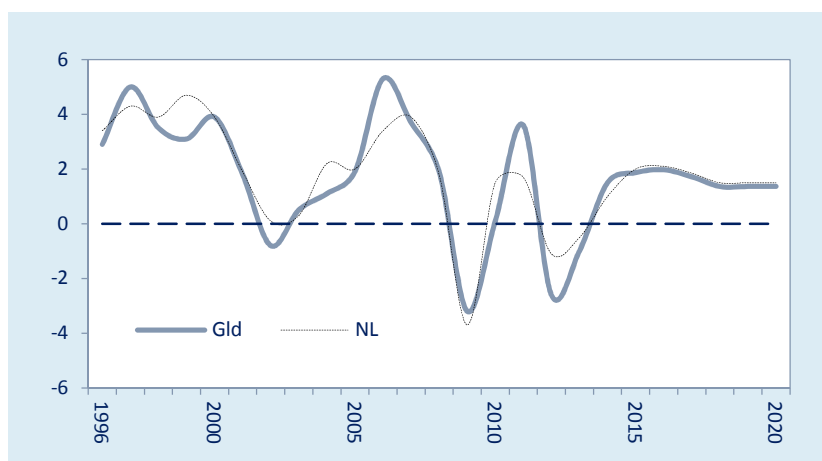
Op middellange termijn wordt voor Nederland uitgegaan van 1,7% economische groei per jaar, 0,8% banengroei en een toename van de beroepsbevolking van 0,7% per jaar¹⁴. De werkloosheid blijft tot 2020 voor Nederlandse begrippen aan de hoge kant.

economische groei

BBP 2014: € 66,7 miljard
BBP 2020: € 73,4 miljard

Doorrekening van de Nederlandse verwachtingen resulteert voor Gelderland in een economische groei die – net als in het verleden – naar het landelijk gemiddelde neigt. Gemiddeld over de hele prognoseperiode komt de Gelderse groei uit op 1,6%. Dit ligt nog ver onder het langetermijngemiddelde van voor de crisis (2,6% per jaar).

Volume-ontwikkeling van het bruto binnenlands product (BBP), in % per jaar, historie (2015 voorlopige raming) en prognose 2016-2020

Bron historie: Regionale Rekeningen, CBS; Bron prognose NL: CPB en UWV; Bron prognose Gld: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

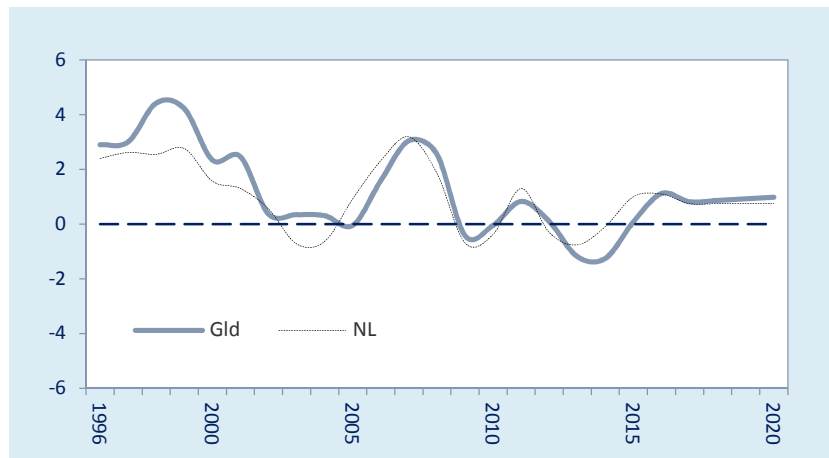
werkgelegenheidsontwikkeling

banen 2015: 971.800
banen 2020: 1.018.400

Tijdens de Kredietcrisis 2009-2010 daalde de werkgelegenheid veel minder hard dan op grond van de economische krimp verwacht mocht worden. Bedrijven hielden toen werknemers vast omdat de arbeidsmarkt krap was en ze er financieel toe in staat waren. Met de komst van de Schulden crises (2012-2014) veranderde die situatie dramatisch. Het vet was intussen van de botten, faillissementen en gedwongen ontslagen waren aan de orde van de dag. De Gelderse werkgelegenheid daalde in 2013 en 2014 ongekent hard met in totaal ruim 24.000 banen.

¹⁴ Macro Economische Verkenning 2016, CPB september 2015 / Decemberraming, CPB, december 2015 en Arbeidsmarkt prognose 2015-2016, met een doorkijk naar 2020, UWV juni 2015.

*Ontwikkeling van de werkgelegenheid in % per jaar, historie 1996-2015
en prognose 2016-2020*

Bron historie Gld: PWE Gelderland; bron historie NL: Arbeidsrekeningen CBS

Bron prognose: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

Voor de komende jaren wordt verwacht dat er weer economische groei in het verschiet ligt, maar ook dat de arbeidsproductiviteit toe zal nemen, waardoor de Gelderse banengroei beperkt blijft tot 0,9% per jaar. Ook deze verwachting blijft ver onder de langetermijngroei van voor de crisis (2% per jaar).

Gelderse werkgelegenheid 2015 en de verwachte groei 2016-2020

SBI	Sectoren	stand 2015	periodegroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %
A	Landbouw	26.000	-2.000	-1,6
B-E	Industrie (incl. nutsbedrijven)	108.200	-3.600	-0,7
F	Bouwnijverheid	51.800	5.800	2,1
G	Handel	165.800	7.800	0,9
H	Vervoer en opslag	38.600	2.200	1,1
I	Horeca	42.800	1.400	0,7
J	Informatie en communicatie	24.000	2.000	1,7
K	Financiële dienstverlening	16.700	-2.500	-3,1
L-N	Zakelijke diensten	167.900	19.900	2,3
O-P	Overheid en onderwijs	115.500	2.600	0,4
Q	Gezondheids- en welzijnszorg	173.400	9.700	1,1
R	Cultuur, sport en recreatie	19.500	2.000	2,0
S	Overige dienstverlening	21.500	1.100	1,0
A-S	Alle economische activiteiten	971.800	46.500	0,9

Bron 2015: PWE Gelderland 2015

Bron 2016–2020: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

In de komende periode zal niet voor alle sectoren een einde komen aan de dalende werkgelegenheidstrend van de afgelopen jaren. Met name in de financiële dienstverlening moet rekening worden gehouden met een voortgaande afname. Ook bij de landbouw en de industrie wordt een verdere daling voorzien, zij het veel bescheidener dan in de achterliggende periode. In absolute zin ligt het zwaartepunt van het Gelderse banenverlies bij de industrie (-3.600 in de periode 2016-2020). De industrie is sterk internationaal georiënteerd en heeft de wind mee door het internationaal economisch herstel¹⁵. De internationale vraag naar investeringsgoederen, met een aantrekkende binnenlandse industriële vraag, zal een behoorlijke productiegroei met zich meebrengen. Waar de industriële productie groeit, neemt de werkgelegenheid in de industrie echter al jaren af. Oorzaak is de voortgaande stijging van de arbeidsproductiviteit. Daarbij speelt de autonome ontwikkeling van verbeterde productietechniek een rol, maar ook investeringen in arbeidsbesparende technieken (robotisering) om te kunnen blijven concurreren met het buitenland. In alle overige sectoren van de economie wordt weer een toename van de werkgelegenheid voorzien. Was de gezondheids- en welzijnzorg in het recente verleden nog de belangrijkste banenmotor in Gelderland, de effecten van de rijksmaatregelen om de zorgkosten te beheersen hebben ertoe geleid dat de Zorg in de jaren 2013-2015 tot een problematische krimpsector werd getransformeerd. Met name in de thuiszorg is veel werkgelegenheid verloren gegaan. Toch wordt verwacht dat er op middellange termijn weer banen bijkomen door de toenemende zorgvraag als gevolg van de vergrijzing en de wensen van de consument. De belangrijkste groei in de dienstensector wordt echter verwacht in de zakelijke dienstverlening; hier wordt voor de komende vijf jaar in totaliteit een Gelderse groei geraamd van bijna 20.000 arbeidsplaatsen. Maar ook in de handelssector is weer enige groei mogelijk door de oplevende economie en een positieve wending van de koopkrachtontwikkeling. Na een langdurige malaise zal de werkgelegenheid in de bouwnijverheid de komende jaren eveneens weer toenemen. Een belangrijk deel van de groei zal vermoedelijk uit ZZP'ers bestaan.

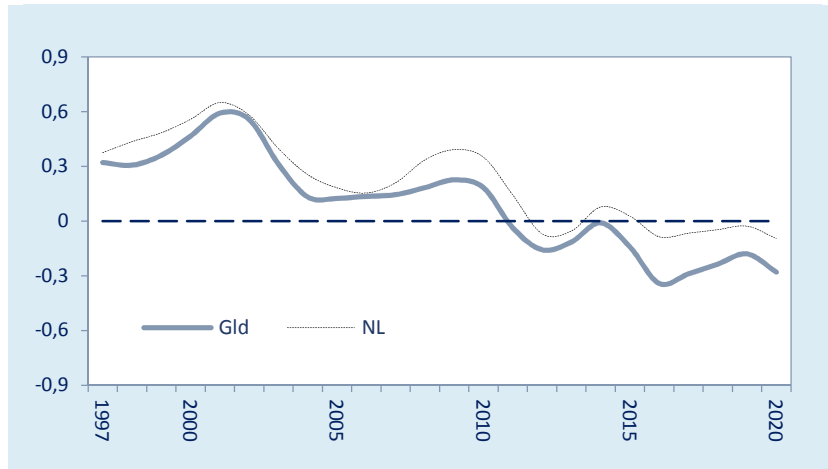
bevolkingsgroei

inwoners 2015: 2.027.000
inwoners 2020: 2.045.000

De toch al lage bevolkingsgroei in Gelderland zal de komende jaren verder afnemen van 0,3% in de periode 2009-2015 naar 0,2% in 2016-2020. In Nederland blijft daarentegen de gemiddelde bevolkingsgroei stabiel op 0,4% staan. Voor de economie en de arbeidsmarkt zijn vooral de ontwikkelingen in de leeftijdscategorie 15 tot 67 jaar van belang, dit is immers de belangrijkste categorie waaruit de beroepsbevolking wordt gerekruteerd.

¹⁵ De in deze paragraaf besproken landelijke sectorale trends zijn voor een belangrijk deel ontleend aan het rapport Arbeidsmarkt prognose 2015-2016, met een doorkijk naar 2020, UWV juni 2015.

Bevolkingsontwikkeling 15-67 jaar (%-groei per jaar), historie 1997-2015 (2015 voorlopige raming) en prognose 2016-2020

Bron 1996-2015: CBS

Bron 2016-2020: ABF / Provincie Gelderland, april 2014

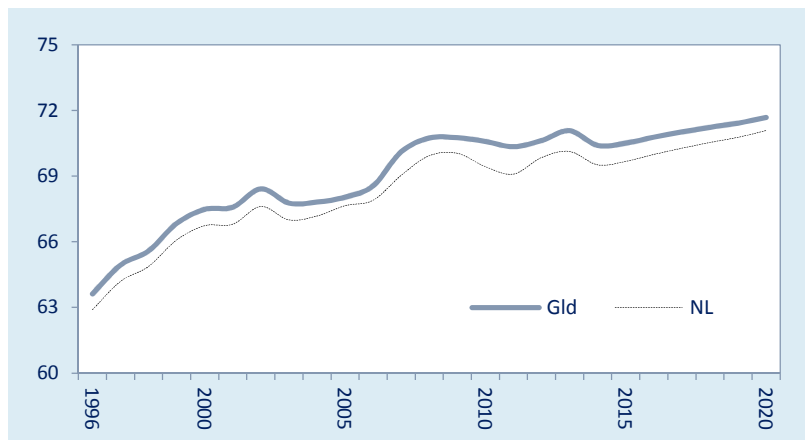
Nadat de groei van de 15- tot 67-jarige bevolking al tientallen jaren structureel afnam, is de ontwikkeling in 2011 voor het eerst in de naoorlogse geschiedenis onder de nullijn gezakt. In de prognoseperiode blijft de groei in Nederland licht negatief, in Gelderland is de afname sterker en bedraagt deze gemiddeld -0,3% per jaar.

arbeidsparticipatie

2015: 70,5%
2020: 71,7%

De arbeidsparticipatie vertoont op lange termijn een trendmatige groei. Het ontwikkelingstempo op korte termijn wordt (mede) beïnvloed door de conjunctuur.

Arbeidsparticipatie (beroepsbevolking in % van de bevolking 15-75 jaar) historie 1996-2015 (2015 voorlopig cijfer) en prognose 2016-2020

Bron 1996-2014: CBS

bron 2015-2020: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

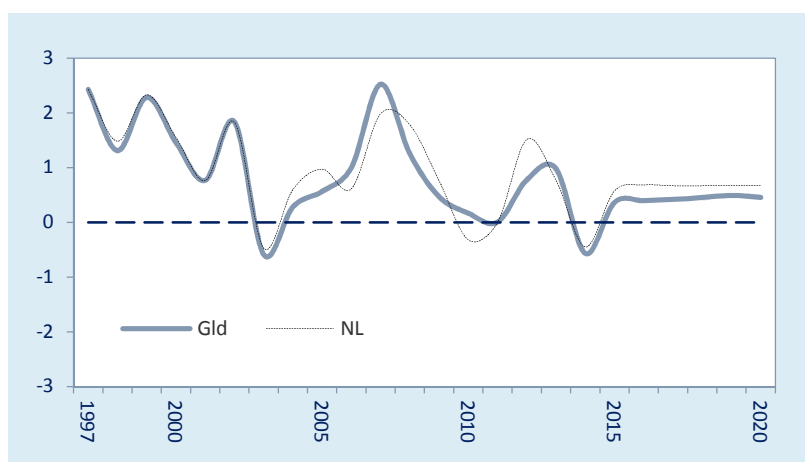
In tijden van economische malaise stijgt de werkloosheid en neemt de neiging af zich op de arbeidsmarkt aan te bieden en omgekeerd (ontmoedigings- en aanmoedigingseffecten). In de afgelopen jaren werd de ontwikkeling van de arbeidsparticipatie gedomineerd door de invloed van de zwakke conjunctuur, in de komende jaren zullen ook de structurele factoren zich weer laten gelden. In het verleden is de gemiddelde participatie sterk gestegen omdat vrouwen op grote schaal aan het arbeidsproces gingen deelnemen. De groei is echter afnemend, enerzijds omdat de vrouwendeelname intussen zo hoog is geworden dat er niet veel ruimte meer is voor hoge groeicijfers, anderzijds omdat de vergrijzing steeds zwaarder op de ontwikkelingen drukt. Als gevolg van de verhoging van de AOW-leeftijd is voor de komende jaren toch weer structurele groei mogelijk. De bescheiden werkgelegenheidsgroei en de huidige hoge werkloosheid blijven echter hun stempel drukken waardoor de feitelijke participatie lager uitvalt dan wat potentieel mogelijk is. De Gelderse arbeidsparticipatie bedroeg in 2015 70,5%. Gegeven de economische vooruitzichten op middellange termijn wordt de participatie voor 2020 geraamd op 71,7%. Onder optimale arbeidsmarktomstandigheden is de potentiële ruimte veel groter en is een doorgroei mogelijk naar 74%¹⁶.

beroepsbevolking

2015: 1.076.000 personen
2020: 1.100.000 personen

De ontwikkeling van de arbeidsparticipatie enerzijds en de bevolkingsgroei anderzijds bepalen de ontwikkeling van het arbeidsaanbod. Per saldo leidt dat voor Gelderland tot een groei van de beroepsbevolking van gemiddeld 0,4% in de periode 2016-2020.

Ontwikkeling van de beroepsbevolking 15-75 jaar, %-groei per jaar

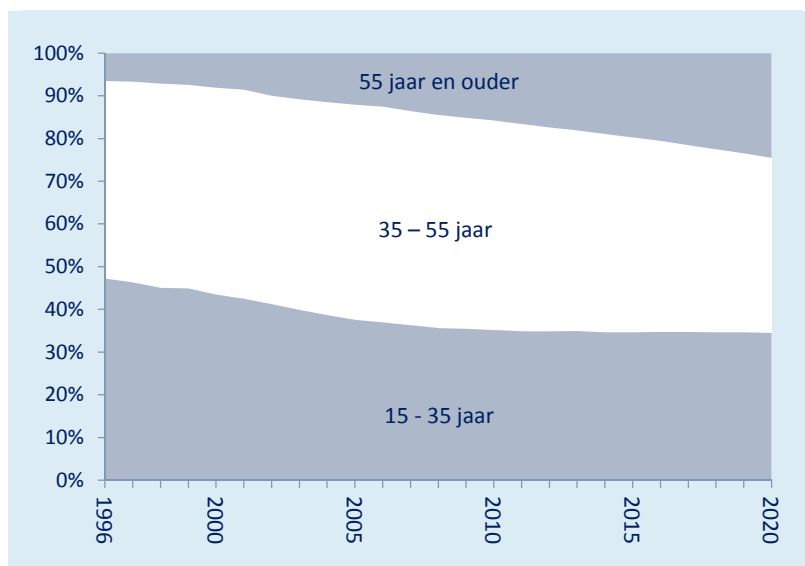
Bron 1997-2014: EBB, CBS; bron 2015-2020 Gelderland: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland; bron 2015-2020 Nederland: CPB / UWV

¹⁶ Ruim voldoende, het Gelderse arbeidspotentieel tot 2050, Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland, april 2014.

Als gevolg van de minder snelle bevolkingsafname in de leeftijd 15-67 jaar komt de groei in Nederland hoger uit (0,7%).

De leeftijdsopbouw van de beroepsbevolking is in de afgelopen decennia sterk gewijzigd. Terwijl de instroom van schoolverlaters in de loop van de tijd vertraagde, raakte de babyboom-generatie op leeftijd waardoor het aandeel ouderen sterk is toegenomen. Door de verhoging van de AOW-leeftijd neemt het aandeel van de categorie 55+ in de komende jaren versneld toe van 19% in 2014 naar 25% in 2020. Het aandeel van de middencategorie 35-55 jaar neemt af van 46% naar 41%. De categorie jongeren tot 35 jaar daalt daarentegen niet verder en blijft ongeveer op het niveau van 2015 (35%).

Leeftijdsopbouw van de Gelderse beroepsbevolking, totaal = 100%, historie 1996-2015 (2015 voorlopig cijfer) en prognose 2016-2020

Bron 1996-2014: EBB, CBS; Bron 2015-2020 Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

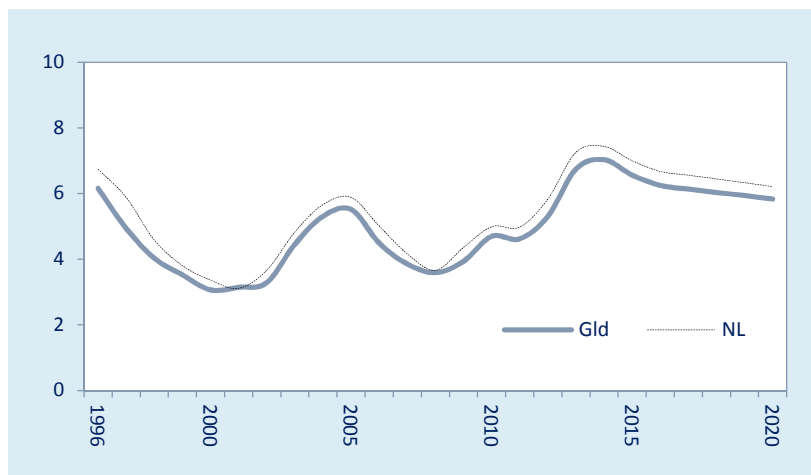
werkloosheid

2015: 70.600 personen
2020: 64.200 personen

In 2014 steeg de werkloosheid in Gelderland naar 7%, het hoogste niveau sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw en een verdubbeling ten opzichte van de situatie van vlak voor de crisis in 2008. In 2015 is onder invloed van de verbeterde conjunctuur het percentage volgens de voorlopige ramingen gedaald naar 6,6%. Een opleving van de economie na een periode van laagconjunctuur leidt slechts langzaam tot een verbetering op de arbeidsmarkt. De vraag naar arbeid reageert met een zekere vertraging op de economische groei terwijl het aanbod van arbeid als gevolg van het verbeterde economische klimaat juist de neiging heeft sneller toe toenemen. Dit leidt ertoe dat de werkloosheid maar lang-

zaam afneemt. Voor de gehele periode 2016-2020 valt de balans tussen vraag en aanbod naar verwachting maar licht positief uit. De banengroei is niet groot genoeg om zowel de groei van de beroepsbevolking op te vangen als het huidige aantal werklozen aan een baan te helpen. Gevreesd moet worden dat daardoor de werkloosheid in 2020 nog rond de 6% zal bedragen.

Werkloosheidspercentage (werkloze beroepsbevolking in % van de totale beroepsbevolking), historie 1996-2015 (2015 voorlopig cijfer) en prognose 2016-2020

Bron 1996-2014: EBB, CBS; bron 2015-2020 Gelderland: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland; bron 2015-2020 Nederland: CPB / UWV

5

Regionale dynamiek

De economische groei van de Gelderse COROP-gebieden¹⁷

regionale aandelen

Er lijkt zich binnen Gelderland in een gematigd tempo een zekere verschuiving van de economische zwaartepunten te voltrekken waarbij het belang van de Veluwe en van Zuidwest-Gelderland groter wordt, en dat van de regio Arnhem/Nijmegen en de Achterhoek afneemt. Op dit moment is Arnhem/Nijmegen qua BBP nog de grootste, gezien de trendmatige ontwikkeling is het de vraag of dat in de toekomst ook nog zo zal zijn. De Veluwe is tot op nog geen twee procentpunten genaderd terwijl het verschil in 1970 nog tien procentpunten bedroeg.

Aandeel van de Gelderse COROP-regio's in het BBP van Gelderland, totaal Gelderland = 100%

jaartal	Veluwe	Achterhoek	Arnhem Nijmegen	Zuidwest- Gelderland	Gelderland
1970	30,4	19,6	40,4	9,5	100
1980	33,0	19,0	38,4	9,6	100
1990	33,2	18,8	38,1	9,9	100
2000	33,2	17,9	37,4	11,5	100
2010	34,6	16,5	37,1	11,8	100
2014	35,2	16,2	37,0	11,6	100

Bron: Regionale Rekeningen, CBS (214 voorlopige cijfers)

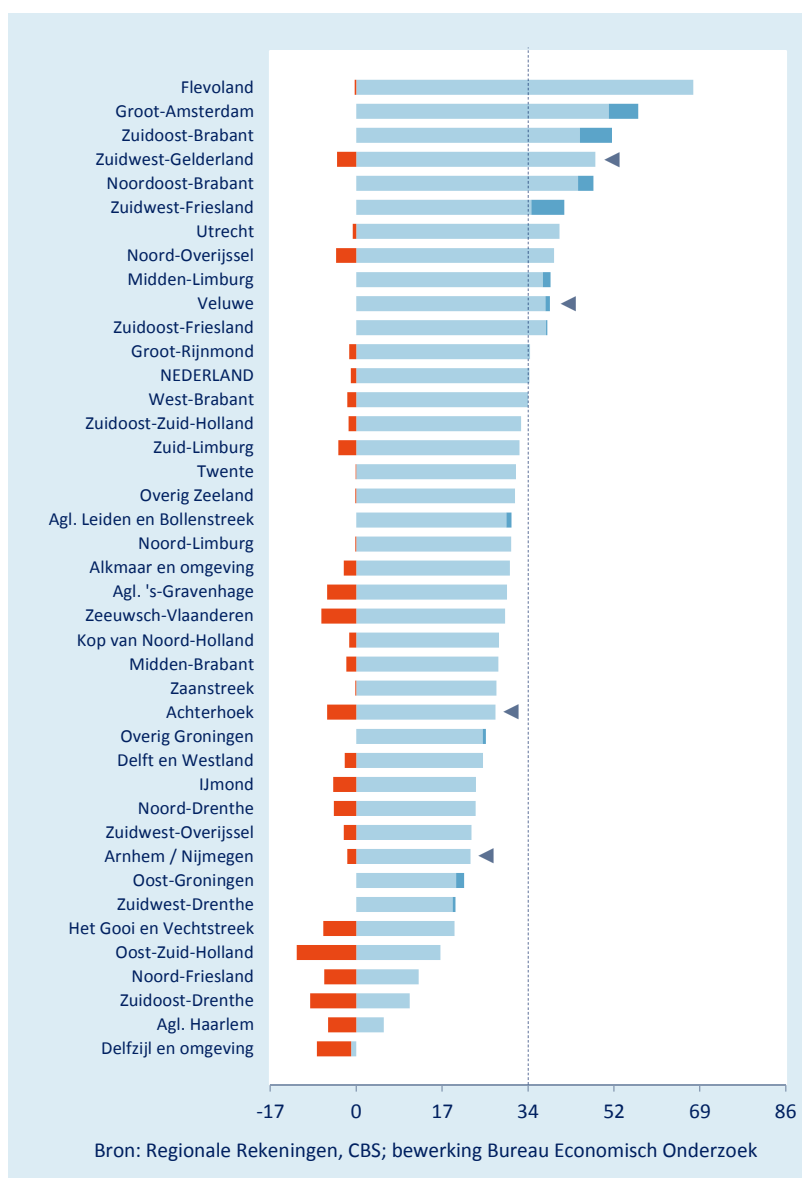
Het Gelderse BBP is sinds 1995 toegenomen met in totaal 32% (volumegroei, gecorrigeerd voor inflatie). De regionale verschillen zijn groot waarbij Arnhem/Nijmegen met een toename van 'slechts' 23% de laagste groei kende. De Achterhoek realiseerde een stijging van 28% en doet maar weinig onder voor het Gelders gemiddelde. De Veluwe presteerde boven het gemiddelde (39%) en Zuidwest-Gelderland spande de kroon met een periodegroei van 48%.

¹⁷ Het laagste geografische schaalniveau waarop statistische gegevens beschikbaar zijn over BBP en economische groei zijn de COROP-gebieden. Sinds 1970 wordt Nederland ten behoeve van de ruimtelijke en regionaal-economische onderzoek verdeeld in 40 COROP-gebieden (Coördinatie-commissie Regionaal Onderzoekprogramma). Deze indeling is gebaseerd op het nodale indelingsprincipe. Daarbij zijn gebieden samengesteld aan de hand van de functionele samenhang tussen een of meer centrale plaatsen en het ommeland. Zie voor de gemeentelijke samenstelling van de Gelderse COROP-gebieden bijlage 5.

benchmark

In onderstaande grafiek staat voor alle 40 COROP-gebieden in Nederland de totale economische groei weergegeven die is gerealiseerd in de periode 1996-2014 en de bijdrage aan deze groei van de conjunctureel moeilijke jaren 2009-2014. Uit dit overzicht blijkt dat niet alleen voor Gelderse begrippen de groei in Zuidwest-Gelderland uitzonderlijk was, maar ook binnen Nederland. Het gebied was na Flevoland, Groot-Amsterdam en Zuidoost-Brabant de snelst groeiende regio van Nederland. Ook de Veluwe staat met een tiende plaats bij de selecte groep regio's die boven het Nederlands gemiddelde presteerden. De Achterhoek vertoefde met plaats 26 net in de onderste helft van de ranglijst. De regio Arnhem/Nijmegen ten slotte kende een gematigde groei en staat op de negende plaats van onderen.

Totale volumegroei BBP (in %) 1996-2014 (licht + donker blauw) en de bijdrage aan deze groei gedurende de conjunctureel zwakke periode 2009-2014 (donker blauw of rood)

productiestructuur

De groeiverschillen kunnen verklaard worden uit enerzijds de regionale productiestructuur en anderzijds uit regiospecifieke sectorontwikkelingen. Landelijk gezien was de dienstverlening de snelst groeiende sector, op flinke afstand gevolgd door de nijverheid. De Nederlandse landbouwproductie vertoonde in geld uitgedrukt een bescheiden afname. De extreme prijsschommelingen op de wereldvoedselmarkt leidden ertoe dat ook het BBP van de landbouw extreem fluctueert. Wanneer voor de prijsschommelingen wordt gecorrigeerd en het BBP wordt uitgedrukt in volume, dan blijkt de reële Nederlandse landbouwproductie toch een trendmatige groei te vertonen. Ruim driekwart van het BBP wordt gegenereerd door de dienstensector en ongeveer een vijfde door de industrie en de bouw samen. De primaire landbouw speelt bij de Nederlandse inkomensverwerving nog slechts een bescheiden rol.

Productiestructuur 2012 en de nominale groei van de toegevoegde waarde per sector (niet gecorrigeerd voor inflatie) 1996-2012

Regio	VEL	ACH	A/N	ZWG	GLD	NL
-------	-----	-----	-----	-----	-----	----

Productiestructuur 2012 (totaal = 100%)

Landbouw	2	3	1	5	2	2
Industrie	13	22	16	13	16	17
Bouwnijverheid	6	7	4	7	6	5
Commerciële dienstverlening	49	44	46	58	48	51
Niet-commerciële dienstverlening	30	25	33	17	29	25
Alle economische activiteiten	100	100	100	100	100	100

Nominale groei van de toegevoegde waarde (periodegroei 1996-2012 in %)

Landbouw	-30	-39	-11	36	-13	-4
Industrie	69	45	40	47	50	73
Bouwnijverheid	110	63	40	79	73	68
Commerciële dienstverlening	123	97	79	141	103	105
Niet-commerciële dienstverlening	116	142	120	138	123	119
Alle economische activiteiten	104	78	78	109	91	96

Bron: Regionale Rekeningen, CBS; bewerking Bureau Economisch Onderzoek

De productiestructuur van de Gelderse regio's kent naast grote overeenkomsten (dienstverlening is overal de belangrijkste sector) duidelijke accentverschillen. Zo is op de Veluwe en vooral in Arnhem/Nijme-

gen de niet-commerciële dienstverlening relatief sterk vertegenwoordigd terwijl, in Zuidwest-Gelderland het accent juist zwaarder op de commerciële dienstverlening ligt (met name logistiek). Ook de landbouw is nog relatief omvangrijk in deze regio. De Achterhoek is veruit de meest geïndustrialiseerde regio van Gelderland. Afgezet tegen de Nederlandse ontwikkeling realiseerde de Stadsregio en de Achterhoek in vrijwel alle sectoren een lagere groei. De industrie, de bouw en de commerciële dienstverlening waren allen (veel) minder expansief waardoor de totale economische groei is achtergebleven. Alleen de niet-commerciële dienstverlening in Arnhem/Nijmegen liep in de pas met Nederland en in de Achterhoek beleefde deze sector zelfs een sterke groei. Met uitzondering van de industrie kende Zuidwest-Gelderland op alle fronten een betere ontwikkeling. De regionale groeiverschillen bij de landbouw zijn zeer groot en hangen nauw samen de specifieke regionale productiestructuur: veeteelt en melkveehouderij op de Veluwe en de Achterhoek, tuinbouw (m.n. sierteelt) in Zuidwest-Gelderland en Arnhem/Nijmegen.

groeikracht

De economische structuur van regio's kan worden beoordeeld door de groeikracht daarvan te bepalen. Dit kan door uit te rekenen hoe hoog de totale regionale groei zou zijn wanneer iedere sector dezelfde groei zou hebben doorgemaakt als de Nederlandse sector en de uitkomst van deze rekensom af te zetten tegen de werkelijke regionale groei. Als de werkelijke ontwikkeling hoger uitpakt dan de berekende groei heeft het regionale bedrijfsleven beter gepresteerd dan op grond van de sectorstructuur verwacht mocht worden en omgekeerd.

Groeikracht van de regionale sectorstructuur en de werkelijke nominale economische groei 1996-2012 (periodemutatie in %)

Regio	VEL	ACH	A/N	ZWG	GLD
Verwachte economische groei bij gelijke sectorontwikkeling als NL*	94	86	100	86	95
Werkelijke economische groei	104	78	78	109	91
Verschil (werkelijk – verwacht)	10	-8	-22	23	-4

* onderscheiden naar de 17 sectoren

Bron: Regionale Rekeningen, CBS; berekeningen Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Uit deze berekeningen blijkt dat voor geheel Gelderland het verschil tussen verwachte groei en werkelijke groei betrekkelijk gering is. Ook hierin bestendigt Gelderland haar gemiddelde positie. Naar regio's be-

zien doet de Veluwe het 10% beter en de Achterhoek 8% slechter dan verwacht mocht worden. Substantieel zijn de verschillen voor de regio's Arnhem/Nijmegen en Zuidwest-Gelderland. Gesommeerd over de hele periode 1996-2012 is in Arnhem/Nijmegen 22% minder economische groei gerealiseerd dan op grond van de sectorstructuur verwacht mocht worden, Zuidwest-Gelderland daarentegen heeft 25% meer groei gerealiseerd.

De werkgelegenheidsgroei van de Gelderse COROP-gebieden

Ook bij de werkgelegenheid neemt het Gelderse belang van de Veluwe en Zuidwest-Gelderland toe. Anders dan bij het BBP heeft de regio Arnhem/Nijmegen maar weinig ingeboet op haar Gelderse werkgelegenheidsaandeel. Sinds 2000 is er zelfs sprake van stabilisering. Ten opzichte van 1973 is het aandeel 1,3 procentpunten gedaald tot 35,9% in 2015. Daarmee is de regio nog steeds de belangrijkste werkgelegenheidsconcentratie van Gelderland, maar door de snellere banengroei op de Veluwe is de afstand tot nummer twee intussen nog maar 1 procentpunt.

Aandeel van de Gelderse COROP-regio's in de werkgelegenheid van Gelderland, totaal Gelderland = 100%

jaartal	Veluwe	Achterhoek	Arnhem Nijmegen	Zuidwest- Gelderland	Gelderland
1973	31,5	22,2	37,2	9,0	100
1980	32,6	21,6	36,7	9,0	100
1990	32,9	20,7	36,4	10,0	100
2000	33,8	19,6	35,8	10,8	100
2010	34,1	18,8	35,8	11,2	100
2015	34,9	18,0	35,9	11,2	100

Bron: PWE-Gelderland

De Gelderse ontwikkeling naar stedelijkheid

Zowel in de politiek als in de ruimtelijk-economische wetenschappen staan steden en het daarmee samenhangende begrip 'agglomeratievoordelen' in het centrum van de belangstelling. Daarbij is een stroming te onderkennen die sterk de nadruk legt op de potenties van de stad¹⁸. Veelal wordt daaraan de opvatting gekoppeld dat steden de toekomst hebben en het streven gericht moet zijn op een verdere ver-

¹⁸ Zo wordt in de nieuwe langetermijnsenario's van het Centraal Planbureau en het Planbureau voor de leefomgeving (Welvaart en Leefomgeving, december 2015) a priori uitgegaan van de idee dat de toekomstige economische groei in Nederland vooral in de (grote) steden zal plaatsvinden.

stedelijking. Aan de andere kant staat een richting die juist meer betekenis toekent aan de regionale interdependenties. De kracht van de Nederlandse regio's is de vervlechting tussen kleine stedelijke agglomeraties en hun ommeland, koester die kracht en ga niet geforceerd op zoek naar meer verstedelijking, aldus professor Friso de Zeeuw in Het Financieel Dagblad¹⁹. De interesse voor de grote stad lijkt vooral ingegeven door de mondiale trend dat in de nieuw opkomende economische grootmachten de stedelijke ontwikkeling exponentieel verloopt. Daarbij gaat het dan om metropolen die soms de omvang van Nederland verre overtreffen. Daartegenover kan worden gesteld dat Nederland deel uitmaakt uit van de economische hoofdstructuur van Europa en tezamen met de aangrenzende delen van Duitsland en België een van de hoogst ontwikkelde, welvarendste en dichtstbevolkte regio's van de wereld vormt. Door de uitstekende ontsluiting en infrastructuur²⁰ van de meeste Nederlandse regio's ligt het benutten van de agglomeratievoordelen die verbonden zijn aan de ligging in deze internationale metropoolregio, binnen vrijwel ieders bereik. Nederland zelf bezit een sterke polycentrische stedelijke structuur (meerdere steden in plaats van één of twee megasteden), een sterk punt volgens de OECD²¹. In het licht van deze discussie is het interessant om de Gelderse ontwikkeling nader te ontrafelen naar stedelijkheid. Daarbij zijn twee invalshoeken gebruikt: de indeling van de Gelderse gemeenten zoals die is gebruikt in het (voormalige) provinciale Programma Stad en Regio en de gemeentelijk indeling naar urbanisatiegraad van het CBS.

Indeling Stad en Regio

In het programma Stad en Regio worden dertien stedelijke gemeenten²² onderscheiden en deze vormen tezamen het Gelderse stedelijke gebied. Het overige gebied wordt voor deze gelegenheid aangemerkt als niet- tot weinig stedelijk. De jongere leeftijdsopbouw en de sterkere uitbreiding van de woningvoorraad in het stedelijke gebied hebben er toe geleid dat de bevolkingsgroei in de stedelijke gemeenten tweemaal zo snel is verlopen als in de overige gemeenten. Omdat de jaarlijkse bevolkingsgroei in beide gevallen laag was (resp. 0,6% en 0,3% in de periode 1996-2015), heeft dit verschil in groeitempo toch maar weinig verschuiving aangebracht in de provinciale aandelen.

<i>bevolkingsaandelen in %:</i>	<i>1996</i>	<i>2015</i>
- Stedelijk gebied	43,6	45,3
- Niet- tot weinig stedelijk gebied	56,4	54,7

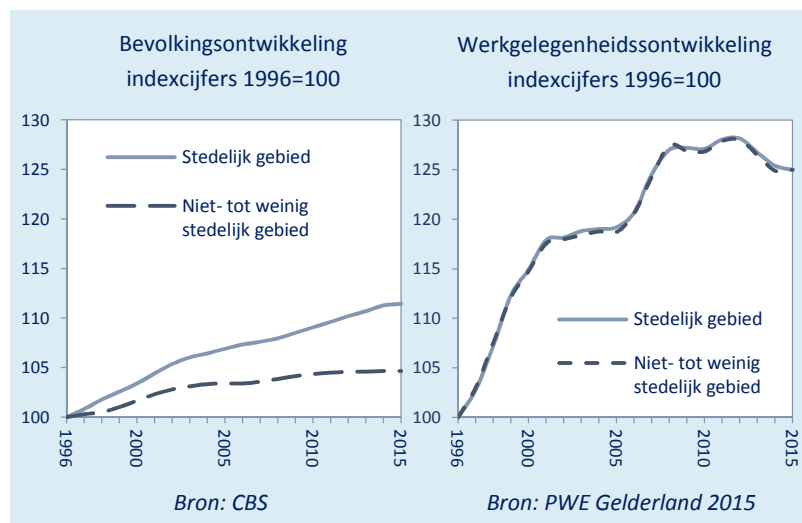
¹⁹ Prof. Friso de Zeeuw, Het Financieel Dagblad, 16 december 2013: <http://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikel/8753-meer-massa-en-dichtheid-brengen-brabant-niet-verder>.

²⁰ EU Regional Competitiveness Index, RCI 2013, JRC Scientific and policy Reports, European Commission.

²¹ OECD Territorial Reviews: Netherlands, 2014.

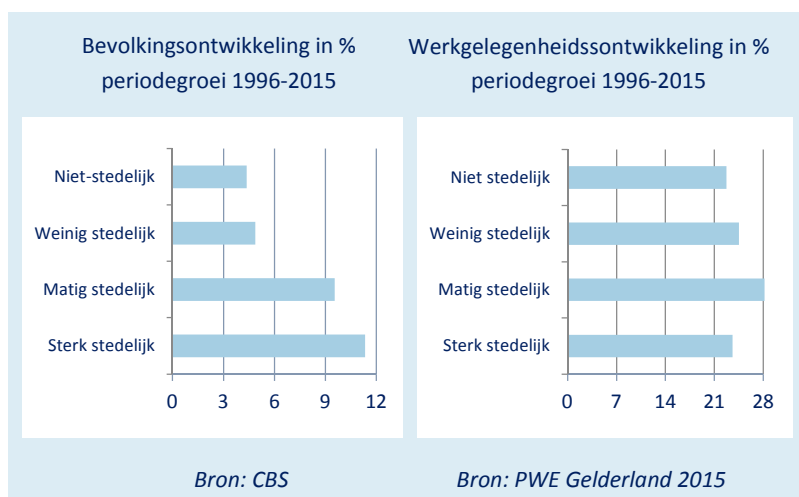
²² Apeldoorn, Arnhem, Culemborg, Doesburg, Doetinchem, Ede, Harderwijk, Nijmegen, Tiel, Wageningen, Winterswijk, Zaltbommel, Zutphen.

Terwijl bij de bevolking het groeitempo in de niet- tot weinig verstedelijkte gemeenten veel trager was, is er bij de werkgelegenheid geen ontwikkelingsverschil. De dynamiek van de bedrijven en instellingen in de niet- tot weinig stedelijke gemeenten doet niet onder voor de dynamiek van de Gelderse steden; in beide gevallen bedroeg de totale banengroei 25%. In 1996 was 52,8% van de banen gelokaliseerd in het stedelijk gebied, in 2015 was dat nog zo. De werkgelegenheidsfunctie van de stedelijke gemeenten is wat groter dan de woonfunctie maar – anders dan bij de woonfunctie – neemt deze niet toe.

indeling naar urbanisatiegraad

Het CBS heeft op basis van het kengetal omgevingsadressendichtheid de urbanisatiegraad van alle Nederlandse gemeenten bepaald. De omgevingsadressendichtheid wordt uitgedrukt in adressen per vierkante kilometer en beoogt de mate van concentratie van menselijke activiteiten (wonen, werken, naar school gaan, winkelen, uitgaan etc.) weer te geven. Daarbij worden voor Gelderland vier klassen onderscheiden (de vijfde en hoogste categorie 'zeer sterk stedelijk' komt in Gelderland niet voor). De resultaten op basis van de urbanisatiegraad onderschrijven de eerdere conclusies en brengen daar nog wat verfijning in aan. De bevolkingsgroei stijgt met de mate van verstedelijking. In de sterk stedelijke gemeenten was de aanwas bijna driemaal zo hoog als in de niet-stedelijke gemeenten. Het is overigens nog wel de vraag in hoeverre de stedelijke concentratietendens is terug te voeren op de woonvoorkeuren van de consument of dat deze in belangrijke mate het gevolg is van de planingsplanologie van de overheid.

Bij de banengroei is de bandbreedte aanzienlijk kleiner. Niet-, weinig en sterk stedelijke gemeenten kenden allen een banengroei van om en nabij het algemeen gemiddelde van 25%. De hoogste groei werd gerealiseerd door de matig stedelijke gemeenten, maar het verschil met de anderen bedroeg gemiddeld ‘slechts’ vier procent in bijna 20 jaar. Opnieuw is de conclusie dat stedelijkheid in de Gelderse context niet heeft geleid tot een snellere werkgelegenheidsgroei. Grosso modo is ongeveer de helft van de Nederlandse en Gelderse werkgelegenheid gelokaliseerd in zogenaamde verzorgende sectoren (overheid, onderwijs, gezondheidszorg, horeca, detailhandel ed.). De banengroei in deze sectoren is sterk gerelateerd aan de bevolkingsgroei. Dat de totale banengroei in de niet-stedelijke gemeenten ondanks de veel tragere bevolkingsgroei toch in dezelfde orde van grootte ligt als in de sterk-stedelijke gemeenten, duidt er op dat juist de economische kracht van deze gemeenten relatief groot is.

Ontwikkelingen en verwachtingen per WGR-regio

bevolking

De Gelderse bevolking is wat meer vergrijsd dan de Nederlandse, waardoor het geboortecijfer aan de lage kant is, terwijl het sterftcijfer juist wat hoger uitvalt. Van de buitenlandse migratie naar Nederland vestigt zich bovendien naar verwachting slechts een fractie in de provincie Gelderland. Deze omstandigheden leiden ertoe dat de Gelderse bevolkingsgroei 2016-2020 nog maar de helft bedraagt van de Nederlandse. De bevolking van de meest westelijke regio's in Gelderland is nog relatief jong: Rivierenland, de Regio Food Valley en de Noord-Veluwe. De vergrijzing is het verst gevorderd in de meest oostelijke regio's: Stedendriehoek en de Achterhoek. De bevolkingsgroei zal mede daardoor in de komende periode regionale verschillen te zien geven, met de Achterhoek en de Regio Food Valley als uitersten: -0,2% versus +0,6%

per jaar. Vanwege de relatief jonge bevolkingsopbouw in Rivierenland blijft de natuurlijke aanwas in dit gebied nog redelijk op peil, maar de bevolkingsgroei komt toch op nul uit omdat in de prognose rekening is gehouden met een aanhoudend negatief migratiesaldo.

beroepsbevolking

Door de toename van de arbeidsparticipatie verloopt de groei van de beroepsbevolking een stuk sneller dan de algemene bevolkingsgroei. In alle regio's zal het arbeidsaanbod daardoor toenemen, zelfs in de meest vergrijsde en krimpende regio Achterhoek is nog een kleine

Kerngegevens middellange termijn voor de Gelderse WGR-gebieden²³, Gelderland en Nederland

	Stedendriehoek	Achterhoek	Stadsregio	Rivierenland	Food Valley	Noord-Veluwe	Gelderland	Nederland
Bevolking 2015, x 1.000:	414	297	712	256	343	200	2.027	16.925
Bevolkingsgroei in % p/j:								
- 2009 / 2015	0,1	-0,2	0,4	0,2	0,6	0,4	0,3	0,4
- 2016 / 2020	0,2	-0,2	0,3	0,0	0,6	0,4	0,2	0,4
Beroepsbevolking 2015, x 1.000	218	155	385	136	181	105	1.076	8.925
Groei beroepsbevolking in % p/j:								
- 2009 / 2015	0,2	-0,1	0,4	0,2	0,6	0,5	0,3	0,4
- 2016 / 2020	0,5	0,1	0,6	0,3	0,8	0,6	0,4	0,7
Werkgelegenheid 2015, x 1.000	209	131	344	116	167	88	972	9.888
Werkgelegenheidsgroei in % p/j:								
- 2009 / 2015	-0,6	-1,1	-0,1	-0,3	0,2	0,0	-0,3	0,0
- 2016 / 2020	0,7	0,6	1,0	1,0	1,0	1,3	0,9	0,8
Werkloosheid, x 1.000 personen								
- 2008	7,9	5,1	15,2	4,3	5,8	3,2	37,8	318
- 2015	15,0	9,7	28,0	8,4	11,0	5,8	70,6	625
- 2020	13,9	8,9	25,2	7,6	10,0	5,2	64,2	574
Werkloosheidspercentage								
- 2008	3,7	3,2	4,1	3,2	3,3	3,1	3,6	3,7
- 2015	6,9	6,3	7,3	6,1	6,1	5,5	6,6	7,0
- 2020	6,2	5,7	6,4	5,5	5,3	4,8	5,8	6,2

Bron historie: PWE Gelderland, LISA en CBS (werkgelegenheid NL volgens de Arbeidsrekeningen); Bron prognose Nederland: CPB / UWV / CBS; Bron Gelderse prognoses bevolking: ABF / provincie Gelderland; Bron overige prognoses: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

²³ Inclusief niet-Gelderse gemeenten.

groei te verwachten. De regionale groeiverschillen verlopen grotendeels volgens het patroon van de demografische groei. De Achterhoek en de Regio Food Valley vormen in de periode 2016-2020 opnieuw de uitersten met een gemiddelde groei van +0,1% en +0,8%. De Gelderse groei bedraagt net iets meer dan de helft van de Nederlandse groei.

werkgelegenheid

Met het aanhouden van de gematigd positieve conjunctuur zal in de periode 2016-2020 de werkgelegenheid in alle regio's weer gestaag kunnen toenemen. De hoogste werkgelegenheidsgroei wordt verwacht op de Noord-Veluwe, de laagste in de Achterhoek. De groeiverschillen binnen Gelderland hebben voor een belangrijk deel te maken met de regionale sectorstructuur en/of specifieke regionale omstandigheden zoals bevolkingsgroei. Naar verwachting zullen de industrie en de landbouw de komende jaren nog met werkgelegenheidsverliezen te kampen krijgen. Gezien de structuur van de Achterhoek drukt dit een stempel op de verwachte banengroei. Worden deze twee sectoren buiten beschouwing gelaten dan zou de Achterhoekse ontwikkeling niet onder doen voor de landelijke. De toekomstige banengroei in Gelderland wordt een fractie hoger ingeschat dan de Nederlandse. Dit is niet toe te schrijven aan een paar specifieke sectorontwikkelingen maar is het gevolg van hogere groeiverwachtingen over vrijwel de volle breedte van de economie zoals dat ook in het verleden het geval was in periodes van een positieve conjunctuur. Het meest geprononceerd geldt dat voor de Noord-Veluwe, maar ook de Stadsregio, Food Valley en Rivierenland doen het in de prognose wat beter dan gemiddeld Nederland, zij het minder uitgesproken.

werkloosheid

De werkloosheid zal de komende jaren in alle regio's slechts weinig afnemen waarbij de Gelderse ontwikkeling iets positiever zal verlopen dan de Nederlandse. In Arnhem-Nijmegen ligt de werkloosheid al jaren op een hoger niveau dan gemiddeld in Nederland, maar het huidige verschil is bij lange na niet meer zo groot als in de jaren tachtig. Bovendien wordt verwacht dat het verschil de komende jaren nog verder zal verkleinen. In alle andere Gelderse regio's ligt de werkloosheid onder het landelijk gemiddelde. In de regio Food Valley en op de Noord-Veluwe is de werkloosheidssituatie relatief gezien nog het minst ernstig. Geconcludeerd moet worden dat in alle regio's de werkloosheid een structureel karakter heeft, dat wil zeggen een tekort aan banen en dat daar – gegeven de huidige economische vooruitzichten – de komende vijf jaar maar weinig verbetering in valt te verwachten.

Bijlage 1: regionale gegevens banen

Nederland, aantal banen 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

SBI	Sectoren	stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
A	Landbouw	256.700	245.900	-10.800	-1,7	-0,9	-0,9
B-E	Industrie (incl. nutsbedrijven)	862.800	823.900	-38.900	-1,1	-1,1	-0,9
F	Bouwnijverheid	522.300	563.900	41.600	0,1	-2,3	1,5
G	Handel	1.535.800	1.596.800	61.000	1,0	0,1	0,8
H	Vervoer en opslag	414.100	428.500	14.400	0,6	-0,4	0,7
I	Horeca	438.200	453.200	15.000	1,6	1,5	0,7
J	Informatie en communicatie	298.800	319.300	20.500	1,6	0,5	1,3
K	Financiële dienstverlening	246.100	228.100	-18.000	0,1	-2,3	-1,5
M	Specialistische zakelijke diensten	822.600	906.300	83.700	2,2	0,8	2,0
L+N	Overige zakelijke diensten	1.349.400	1.481.800	132.400	1,4	-0,1	1,9
O	Overheid	515.700	507.800	-7.900	0,5	-0,2	-0,3
P	Onderwijs	593.000	612.700	19.700	2,1	0,6	0,7
Q	Gezondheids- en welzijnszorg	1.578.600	1.644.400	65.800	3,1	0,9	0,8
R	Cultuur, sport en recreatie	219.200	238.400	19.200	3,3	1,4	1,7
S	Overige dienstverlening	234.500	248.300	13.800	1,8	0,3	1,2
A-S	Alle economische activiteiten	9.887.900	10.299.100	411.200	1,1	0,0	0,8

Bron 2000-2014: Nationale Rekeningen, CBS; Bron 2015-2020: Nederland: UWV/CPB, bewerking Bureau Economisch Onderzoek

Gelderland, aantal banen 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

SBI	Sectoren	stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
A	Landbouw	26.000	24.000	-2.000	-4,0	-2,2	-1,6
B-E	Industrie (incl. nutsbedrijven)	108.200	104.600	-3.600	-1,0	-1,3	-0,7
F	Bouwnijverheid	51.800	57.600	5.800	1,3	-2,8	2,1
G	Handel	165.800	173.600	7.800	1,2	-0,1	0,9
H	Vervoer en opslag	38.600	40.900	2.300	1,4	-1,6	1,1
I	Horeca	42.800	44.300	1.500	2,1	0,5	0,7
J	Informatie en communicatie	24.000	26.000	2.000	2,3	1,2	1,7
K	Financiële dienstverlening	16.700	14.300	-2.400	-1,8	-3,9	-3,1
M	Specialistische zakelijke diensten	82.000	92.900	10.900	3,5	1,9	2,5
L+N	Overige zakelijke diensten	85.900	94.800	8.900	2,7	-0,6	2,0
O	Overheid	48.600	48.000	-600	0,9	-1,4	-0,3
P	Onderwijs	66.900	70.100	3.200	2,3	0,5	0,9
Q	Gezondheids- en welzijnszorg	173.400	183.100	9.700	3,7	0,7	1,1
R	Cultuur, sport en recreatie	19.500	21.500	2.000	3,6	1,2	2,0
S	Overige dienstverlening	21.500	22.600	1.100	1,6	1,2	1,0
A-S	Alle economische activiteiten	971.800	1.018.400	46.600	1,4	-0,3	0,9

Bron 2015: PWE Gelderland 2015; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

WGR Stedendriehoek, aantal banen 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

SBI	Sectoren	stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
A	Landbouw	5.100	4.800	-300	-2,8	-4,3	-1,5
B-E	Industrie (incl. nutsbedrijven)	24.900	23.900	-1.000	-0,9	-0,9	-0,8
F	Bouwnijverheid	8.700	9.500	800	0,8	-3,5	1,7
G	Handel	33.900	34.900	1.000	1,0	-0,5	0,6
H	Vervoer en opslag	5.500	5.700	200	-0,2	-2,4	0,7
I	Horeca	9.300	9.600	300	2,0	1,6	0,6
J	Informatie en communicatie	6.000	6.400	400	1,9	-0,2	1,5
K	Financiële dienstverlening	6.500	5.800	-700	-0,4	-0,2	-2,5
M	Specialistische zakelijke diensten	19.800	22.500	2.700	3,9	1,9	2,6
L+N	Overige zakelijke diensten	15.800	17.300	1.500	1,0	-2,1	1,9
O	Overheid	14.800	14.700	-100	2,7	-1,5	-0,2
P	Onderwijs	11.700	12.200	500	2,6	-0,7	0,7
Q	Gezondheids- en welzijnszorg	38.200	40.300	2.100	3,6	0,0	1,1
R	Cultuur, sport en recreatie	4.500	5.000	500	4,2	2,0	2,0
S	Overige dienstverlening	4.300	4.500	200	0,5	0,8	0,8
A-S	Alle economische activiteiten	209.100	217.000	7.900	1,4	-0,6	0,7

Bron 2000-2015: PWE Gelderland aangevuld met LISA 2015; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

WGR Achterhoek, aantal banen 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

SBI	Sectoren	stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
A	Landbouw	6.700	6.000	-700	-4,8	-1,9	-1,9
B-E	Industrie (incl. nutsbedrijven)	21.200	20.800	-400	-1,2	-2,5	-0,4
F	Bouwnijverheid	8.300	9.200	900	0,5	-4,6	2,1
G	Handel	24.400	25.300	900	1,6	-0,2	0,7
H	Vervoer en opslag	4.700	5.000	300	2,5	-4,4	1,4
I	Horeca	6.300	6.400	100	1,6	0,2	0,1
J	Informatie en communicatie	2.000	2.200	200	2,8	-1,1	1,9
K	Financiële dienstverlening	1.300	1.100	-200	-1,7	-4,3	-3,2
M	Specialistische zakelijke diensten	7.500	8.300	800	1,4	2,5	2,1
L+N	Overige zakelijke diensten	9.500	10.200	700	1,5	-0,7	1,6
O	Overheid	3.800	3.800	0	0,3	-0,4	-0,1
P	Onderwijs	8.100	8.500	400	3,0	-0,3	0,9
Q	Gezondheids- en welzijnszorg	22.100	23.100	1.000	5,3	-0,6	0,8
R	Cultuur, sport en recreatie	2.500	2.800	300	4,0	3,1	2,2
S	Overige dienstverlening	2.700	2.800	100	1,3	1,4	0,6
A-S	Alle economische activiteiten	131.300	135.600	4.300	1,0	-1,1	0,6

Bron 2015: PWE Gelderland 2015; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

WGR Stadsregio, aantal banen 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

SBI	Sectoren	stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
A	Landbouw	3.700	3.400	-300	-4,3	-2,4	-1,7
B-E	Industrie (incl. nutsbedrijven)	32.700	32.000	-700	-0,5	-1,8	-0,5
F	Bouwnijverheid	12.500	13.900	1.400	0,9	-4,2	2,2
G	Handel	52.900	55.200	2.300	1,0	-0,1	0,9
H	Vervoer en opslag	13.400	14.100	700	0,9	-0,5	1,0
I	Horeca	15.700	16.300	600	2,1	0,7	0,8
J	Informatie en communicatie	8.600	9.100	500	1,3	1,8	1,2
K	Financiële dienstverlening	5.000	4.200	-800	-2,7	-5,9	-3,8
M	Specialistische zakelijke diensten	29.600	33.500	3.900	3,0	1,1	2,5
L+N	Overige zakelijke diensten	35.600	39.300	3.700	3,0	-0,4	2,0
O	Overheid	18.000	17.700	-300	0,1	-1,0	-0,3
P	Onderwijs	29.000	30.300	1.300	1,8	1,2	0,8
Q	Gezondheids- en welzijnszorg	72.000	75.600	3.600	3,2	1,0	1,0
R	Cultuur, sport en recreatie	8.100	9.000	900	3,5	0,3	2,0
S	Overige dienstverlening	6.800	7.000	200	1,1	1,5	0,8
A-S	Alle economische activiteiten	343.800	360.700	16.900	1,5	-0,1	1,0

Bron 2000-2015: PWE Gelderland aangevuld met LISA 2015; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

WGR Rivierenland, aantal banen 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

SBI	Sectoren	stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
A	Landbouw	6.000	5.600	-400	-3,7	-0,8	-1,2
B-E	Industrie (incl. nutsbedrijven)	12.800	12.100	-700	-1,6	-2,1	-1,2
F	Bouwnijverheid	8.400	9.400	1.000	1,2	-1,3	2,2
G	Handel	22.900	24.300	1.400	1,5	-0,2	1,2
H	Vervoer en opslag	7.800	8.400	600	2,6	-1,8	1,3
I	Horeca	4.200	4.300	100	2,7	-0,1	0,4
J	Informatie en communicatie	3.500	3.900	400	7,3	0,4	2,4
K	Financiële dienstverlening	1.200	1.100	-100	-1,4	-2,7	-3,0
M	Specialistische zakelijke diensten	10.200	11.600	1.400	5,4	1,5	2,6
L+N	Overige zakelijke diensten	11.100	12.300	1.200	4,8	-0,8	1,9
O	Overheid	2.700	2.600	-100	3,6	-1,4	-0,3
P	Onderwijs	5.900	6.200	300	4,0	-0,1	1,0
Q	Gezondheids- en welzijnszorg	14.100	14.500	400	3,2	1,7	0,6
R	Cultuur, sport en recreatie	1.700	1.900	200	4,1	1,4	1,5
S	Overige dienstverlening	3.100	3.300	200	3,8	1,6	1,7
A-S	Alle economische activiteiten	115.700	121.500	5.800	1,8	-0,3	1,0

Bron 2015: PWE Gelderland 2015; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

WGR Food Valley, aantal banen 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

SBI	Sectoren	stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
A	Landbouw	4.300	4.000	-300	-3,9	-1,4	-1,4
B-E	Industrie (incl. nutsbedrijven)	18.900	18.300	-600	-0,4	-0,1	-0,7
F	Bouwnijverheid	10.400	11.500	1.100	1,8	-0,9	2,1
G	Handel	33.700	35.200	1.500	1,1	-0,2	0,9
H	Vervoer en opslag	6.700	7.100	400	0,2	-0,5	1,1
I	Horeca	6.500	6.800	300	2,0	1,2	0,8
J	Informatie en communicatie	5.800	6.300	500	0,1	1,6	1,6
K	Financiële dienstverlening	2.700	2.300	-400	-1,2	-7,8	-3,0
M	Specialistische zakelijke diensten	18.200	20.600	2.400	3,1	2,9	2,6
L+N	Overige zakelijke diensten	12.500	14.000	1.500	3,3	-1,2	2,3
O	Overheid	6.100	6.000	-100	-2,4	-0,7	-0,5
P	Onderwijs	12.500	13.000	500	1,5	0,4	0,7
Q	Gezondheids- en welzijnszorg	21.800	23.500	1.700	4,5	1,1	1,4
R	Cultuur, sport en recreatie	2.900	3.200	300	4,4	2,9	2,1
S	Overige dienstverlening	3.600	3.800	200	0,6	1,4	1,0
A-S	Alle economische activiteiten	166.700	175.600	8.900	1,2	0,2	1,0

Bron 2000-2015: PWE Gelderland aangevuld met LISA 2015; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

WGR Noord-Veluwe, aantal banen 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

SBI	Sectoren	stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
A	Landbouw	2.100	2.000	-100	-3,4	-2,5	-1,6
B-E	Industrie (incl. nutsbedrijven)	8.600	8.200	-400	-2,4	-0,7	-1,0
F	Bouwnijverheid	7.500	8.400	900	2,6	-0,9	2,3
G	Handel	15.400	16.400	1.000	1,5	0,4	1,2
H	Vervoer en opslag	3.000	3.200	200	1,3	-1,9	1,2
I	Horeca	4.600	4.800	200	2,4	-0,6	1,1
J	Informatie en communicatie	1.500	1.700	200	6,2	2,2	2,3
K	Financiële dienstverlening	700	600	-100	-4,2	-4,3	-3,2
M	Specialistische zakelijke diensten	5.300	6.100	800	5,2	2,6	2,9
L+N	Overige zakelijke diensten	6.900	7.800	900	4,5	-0,5	2,5
O	Overheid	5.500	5.500	0	2,6	-3,9	-0,3
P	Onderwijs	5.100	5.500	400	3,3	1,4	1,5
Q	Gezondheids- en welzijnszorg	17.400	18.800	1.400	3,5	1,8	1,6
R	Cultuur, sport en recreatie	1.600	1.700	100	2,3	0,0	1,9
S	Overige dienstverlening	2.600	2.900	300	3,4	-0,3	1,6
A-S	Alle economische activiteiten	87.800	93.400	5.600	1,9	0,0	1,3

Bron 2015: PWE Gelderland 2015; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, Provincie Gelderland

Bijlage 2: regionale gegevens (beroeps)bevolking

Nederland, (beroeps)bevolking naar leeftijd 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

leeftijd		stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
Bevolking	0-15	2.819.900	2.758.100	-61.800	0,0	-0,5	-0,4
	15-25	2.070.600	2.073.800	3.200	0,6	0,5	0,0
	25-45	4.235.600	4.195.200	-40.400	-1,1	-1,1	-0,2
	45-75	6.503.300	6.714.100	210.800	1,7	1,5	0,6
	75+	1.296.000	1.495.500	199.500	1,8	2,2	2,9
	Totaal	16.925.400	17.236.700	311.300	0,4	0,4	0,4
Beroepsbevolking	15-25	1.390.100	1.431.800	41.700	0,1	0,0	0,6
	25-45	3.704.900	3.613.700	-91.200	-0,5	-1,3	-0,5
	45-75	3.830.000	4.183.500	353.500	4,1	2,5	1,8
	Totaal	8.925.000	9.229.000	304.000	1,1	0,4	0,7

Bron bevolking 2000-2015: Bevolkingsstatistiek CBS; Bron 2016-2020: Bevolkingsprognose Provincie Gelderland / ABF, april 2014, bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bron beroepsbevolking 2000-2014: EBB, CBS; Bron 2016-2020: UWV/CPB, bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gld

Gelderland, (beroeps)bevolking naar leeftijd 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

leeftijd		stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
Bevolking	0-15	340.900	324.700	-16.200	0,1	-0,9	-1,0
	15-25	251.600	248.800	-2.800	0,4	0,7	-0,2
	25-45	474.300	463.500	-10.800	-1,2	-1,6	-0,5
	45-75	800.300	822.400	22.100	1,8	1,6	0,5
	75+	160.200	186.100	25.900	2,1	2,4	3,0
	Totaal	2.027.300	2.045.500	18.200	0,4	0,3	0,2
Beroepsbevolking	15-25	172.300	174.800	2.500	-0,3	0,1	0,3
	25-45	422.500	405.400	-17.100	-0,7	-1,7	-0,8
	45-75	481.400	520.000	38.600	4,2	2,5	1,6
	Totaal	1.076.100	1.100.100	24.000	1,0	0,3	0,4

Bron bevolking 2000-2015: Bevolkingsstatistiek CBS; Bron 2016-2020: Bevolkingsprognose Provincie Gelderland / ABF, april 2014, bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bron beroepsbevolking 2000-2014: EBB, CBS; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

WGR Stedendriehoek, (beroeps)bevolking naar leeftijd 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

leeftijd		stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
Bevolking	0-15	68.600	65.700	-2.900	0,3	-1,0	-0,8
	15-25	46.100	47.600	1.500	0,1	0,1	0,7
	25-45	95.900	92.200	-3.700	-1,2	-1,7	-0,8
	45-75	167.800	172.600	4.800	1,6	1,4	0,6
	75+	35.800	40.700	4.900	1,6	1,8	2,6
	Totaal	414.100	418.900	4.800	0,4	0,1	0,2
Beroepsbevolking	15-25	31.700	33.600	1.900	-0,7	-0,2	1,2
	25-45	85.300	80.700	-4.600	-0,6	-1,9	-1,1
	45-75	100.900	109.400	8.500	4,1	2,4	1,6
	Totaal	217.900	223.700	5.800	1,0	0,2	0,5

Bron bevolking 2000-2015: Bevolkingsstatistiek CBS; Bron 2016-2020: Bevolkingsprognose Provincie Gelderland / ABF, april 2014, bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bron beroepsbevolking 2000-2014: EBB, CBS; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

WGR Achterhoek, (beroeps)bevolking naar leeftijd 2015 en 2020 en de ontwikkeling 200-2008, 2009-2015 en 2016-2020

leeftijd		stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
Bevolking	0-15	47.900	43.200	-4.700	-0,1	-1,9	-2,0
	15-25	32.700	32.400	-300	-0,1	0,4	-0,2
	25-45	62.100	58.700	-3.400	-2,0	-2,7	-1,1
	45-75	127.800	129.100	1.300	1,7	1,3	0,2
	75+	26.800	30.800	4.000	2,3	2,6	2,8
	Totaal	297.200	294.200	-3.000	0,2	-0,2	-0,2
Beroepsbevolking	15-25	22.900	23.200	300	-0,7	-0,1	0,3
	25-45	56.100	52.000	-4.100	-1,4	-2,9	-1,5
	45-75	76.200	81.000	4.800	4,1	2,4	1,2
	Totaal	155.200	156.200	1.000	0,7	-0,1	0,1

Bron bevolking 2000-2015: Bevolkingsstatistiek CBS; Bron 2016-2020: Bevolkingsprognose Provincie Gelderland / ABF, april 2014, bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bron beroepsbevolking 2000-2014: EBB, CBS; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

WGR Stadsregio, (beroeps)bevolking naar leeftijd 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

leeftijd		stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
Bevolking	0-15	112.600	108.500	-4.100	0,1	-0,7	-0,7
	15-25	93.500	89.900	-3.600	0,8	1,1	-0,8
	25-45	176.800	178.700	1.900	-1,2	-1,3	0,2
	45-75	275.900	284.200	8.300	1,8	1,6	0,6
	75+	53.500	61.400	7.900	1,8	2,3	2,8
	Totaal	712.400	722.600	10.200	0,5	0,4	0,3
Beroepsbevolking	15-25	61.400	60.800	-600	0,2	0,6	-0,2
	25-45	156.300	155.000	-1.300	-0,6	-1,5	-0,2
	45-75	166.800	180.300	13.500	4,3	2,4	1,6
	Totaal	384.600	396.100	11.500	1,1	0,4	0,6

Bron bevolking 2000-2015: Bevolkingsstatistiek CBS; Bron 2016-2020: Bevolkingsprognose Provincie Gelderland / ABF, april 2014, bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bron beroepsbevolking 2000-2014: EBB, CBS; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

WGR Rivierenland, (beroeps)bevolking naar leeftijd 2015 en 2020 en de ontwikkeling 200-2008, 2009-2015 en 2016-2020

leeftijd		stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
Bevolking	0-15	46.500	42.100	-4.400	0,4	-1,4	-2,0
	15-25	30.500	31.800	1.300	0,4	0,7	0,8
	25-45	58.900	55.300	-3.600	-1,1	-2,1	-1,3
	45-75	102.700	105.900	3.200	2,1	2,0	0,6
	75+	17.100	20.700	3.600	2,1	2,8	3,9
	Totaal	255.700	255.700	0	0,6	0,2	0,0
Beroepsbevolking	15-25	21.600	22.900	1.300	-0,2	0,0	1,2
	25-45	52.500	48.500	-4.000	-0,4	-2,2	-1,6
	45-75	62.200	66.900	4.700	4,2	2,7	1,5
	Totaal	136.300	138.300	2.000	1,1	0,2	0,3

Bron bevolking 2000-2015: Bevolkingsstatistiek CBS; Bron 2016-2020: Bevolkingsprognose Provincie Gelderland / ABF, april 2014, bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bron beroepsbevolking 2000-2014: EBB, CBS; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

WGR Food Valley, (beroeps)bevolking naar leeftijd 2015 en 2020 en de ontwikkeling 2000-2008, 2009-2015 en 2016-2020

leeftijd		stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
Bevolking	0-15	64.800	65.100	300	0,3	-0,3	0,1
	15-25	48.100	48.200	100	0,5	0,9	0,0
	25-45	83.900	84.100	200	-0,6	-0,9	0,0
	45-75	121.200	127.200	6.000	2,0	1,7	1,0
	75+	25.200	29.800	4.600	2,9	2,8	3,4
	Totaal	343.100	354.400	11.300	0,7	0,6	0,6
Beroepsbevolking	15-25	33.500	34.400	900	0,1	0,0	0,5
	25-45	74.300	73.400	-900	0,0	-0,9	-0,3
	45-75	73.100	80.900	7.800	4,3	2,7	2,0
	Totaal	180.900	188.600	7.700	1,3	0,6	0,8

Bron bevolking 2000-2015: Bevolkingsstatistiek CBS; Bron 2016-2020: Bevolkingsprognose Provincie Gelderland / ABF, april 2014, bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bron beroepsbevolking 2000-2014: EBB, CBS; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

WGR Noord-Veluwe, (beroeps)bevolking naar leeftijd 2015 en 2020 en de ontwikkeling 200-2008, 2009-2015 en 2016-2020

leeftijd		stand 2015	stand 2020	periodgroei in banen 2016-2020	gemiddelde jaarlijkse groei in %		
					2000-2008	2009-2015	2016-2020
Bevolking	0-15	36.300	35.800	-500	-0,3	-0,5	-0,3
	15-25	23.800	24.200	400	-0,1	-0,5	0,3
	25-45	46.400	45.100	-1.300	-1,1	-1,0	-0,6
	45-75	76.700	79.400	2.700	1,6	1,6	0,7
	75+	16.300	19.300	3.000	2,6	2,8	3,4
	Totaal	199.600	203.800	4.200	0,3	0,4	0,4
Beroepsbevolking	15-25	17.300	17.900	600	-0,7	-1,1	0,7
	25-45	41.900	39.900	-2.000	-0,4	-1,0	-0,9
	45-75	45.800	50.300	4.500	4,2	2,8	1,9
	Totaal	104.900	108.100	3.200	1,0	0,5	0,6

Bron bevolking 2000-2015: Bevolkingsstatistiek CBS; Bron 2016-2020: Bevolkingsprognose Provincie Gelderland / ABF, april 2014, bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bron beroepsbevolking 2000-2014: EBB, CBS; Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bijlage 3: regionale gegevens werkloze beroepsbevolking

Werkloze beroepsbevolking in personen en als percentage van de totale beroepsbevolking 2000, 2008, 2015 en 2020

	Stand in personen				Werkloosheidspercentage			
	2000	2008	2015	2020	2000	2008	2015	2020
Nederland	269.318	318.000	625.000	573.745	3,4	3,7	7,0	6,2
Gelderland	29.927	37.817	70.636	64.202	3,1	3,6	6,6	5,8
WGR Stedendriehoek	6.932	7.854	15.002	13.887	3,5	3,7	6,9	6,2
WGR Achterhoek	4.028	5.076	9.714	8.918	2,7	3,2	6,3	5,7
WGR Stadsregio	13.648	15.204	28.011	25.212	4,0	4,1	7,3	6,4
WGR Rivierenland	2.478	4.346	8.361	7.585	2,0	3,2	6,1	5,5
WGR Food Valley	3.732	5.754	10.968	9.976	2,4	3,3	6,1	5,3
WGR Noord-Veluwe	1.646	3.173	5.757	5.214	1,8	3,1	5,5	4,8

Bron Nederland 2000-2008:EBB, CBS; 2015–2020: UWV / CPB, bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bron regio's 2000-2008: EBB, CBS, 2015-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bijlage 4: gemeentelijke gegevens

Totale bevolking per gemeente

Gelderse gemeenten	Stand 2015	%ontwikkeling per jaar in de periode		
	x 1.000	2000/2008	2009/2015	2016/2020
Aalten	27,0	0,1	-0,3	0,4
Apeldoorn	157,9	0,2	0,2	-0,1
Arnhem	152,9	0,5	0,8	0,9
Barneveld	54,8	1,0	0,8	0,6
Berg en Dal	34,2	-0,1	0,0	0,0
Berkelland	44,3	-0,2	-0,3	-0,4
Beuningen	25,2	0,1	-0,1	-0,2
Bronckhorst	36,6	0,1	-0,5	-0,3
Brummen	20,9	-0,2	-0,2	-0,6
Buren	26,0	0,3	0,2	-0,5
Culemborg	27,6	1,2	0,1	0,4
Doesburg	11,3	0,1	-0,3	-0,5
Doetinchem	56,4	0,6	0,1	-0,1
Druten	18,3	1,0	0,1	0,0
Duiven	25,5	0,3	0,0	-0,3
Ede	111,8	0,6	0,5	0,5
Elburg	22,8	0,3	0,4	0,1
Epe	32,2	-0,1	-0,3	-0,1
Ermelo	26,2	-0,2	-0,1	0,2
Geldermalsen	26,3	0,9	0,0	-0,1
Harderwijk	46,1	0,9	1,1	1,5
Hattem	11,8	0,1	0,2	0,3
Heerde	18,5	0,1	0,2	-0,2
Heumen	16,3	0,4	-0,3	-0,5
Lingewaal	11,1	0,3	0,2	-0,2
Lingewaard	45,9	1,2	0,3	0,4
Lochem	33,2	0,3	0,0	0,0
Maasdriel	24,2	0,3	0,3	0,0
Montferland	35,1	0,0	0,0	-0,3
Neder-Betuwe	22,8	0,3	0,2	0,5
Neerijnen	12,0	0,7	0,2	0,2
Nijkerk	41,0	0,9	0,7	0,8
Nijmegen	170,8	0,7	0,8	0,3

Totale bevolking per gemeente

Gelderse gemeenten	Stand 2015	%ontwikkeling per jaar in de periode		
	x 1.000	2000/2008	2009/2015	2016/2020
Nunspeet	26,8	0,2	0,1	0,1
Oldebroek	23,0	0,2	0,2	0,1
Oost Gelre	29,5	0,7	-0,2	-0,1
Oude IJsselstreek	39,5	-0,1	-0,2	-0,4
Overbetuwe	46,8	1,6	0,7	0,1
Putten	24,4	0,4	0,6	0,0
Renkum	31,4	-0,1	-0,2	0,0
Rheden	43,7	-0,2	0,0	0,2
Rijnwaarden	10,9	0,0	-0,1	-0,2
Rozendaal	1,5	1,3	-0,3	-1,9
Scherpenzeel	9,5	0,0	0,6	-0,1
Tiel	41,5	0,9	0,1	-0,3
Voorst	23,9	0,0	0,1	-0,2
Wageningen	37,8	1,0	0,5	0,3
West Maas en Waal	18,6	0,2	0,2	-0,1
Westervoort	15,0	-0,6	-0,4	-0,2
Wijchen	40,9	0,6	0,4	0,0
Winterswijk	28,9	0,2	-0,1	-0,3
Zaltbommel	27,4	0,3	0,6	0,4
Zevenaar	32,3	0,2	0,2	0,2
Zutphen	47,0	0,8	0,0	0,5

Niet-Gelderse gemeenten

Deventer	99,1	1,1	0,2	1,1
Mook en Middelaar	7,7	0,5	-0,6	-0,5
Olst-Wijhe	17,8	0,3	0,3	-0,2
Renswoude	5,0	1,3	1,5	1,1
Rhenen	19,4	1,0	0,4	0,9
Veenendaal	63,7	0,4	0,4	0,9

Bron 2000-2015: CBS (2015 voorlopige cijfers)
Bron 2016-2020: ABF / provincie Gelderland

Beroepsbevolking per gemeente

Gelderse gemeenten	Stand 2015	%-ontwikkeling per jaar in de periode		
	x 1.000	2000/2008	2009/2015	2016/2020
Aalten	14,1	0,8	-0,2	0,6
Apeldoorn	83,6	0,5	0,3	0,1
Arnhem	83,0	1,5	0,7	1,3
Barneveld	28,3	1,9	1,0	0,5
Berg en Dal	17,8	0,5	0,0	0,3
Berkelland	23,1	0,5	-0,4	0,0
Beuningen	14,2	0,4	0,0	-0,3
Bronckhorst	19,0	0,6	-0,2	0,1
Brummen	10,8	0,5	0,1	-0,4
Buren	13,8	0,9	-0,1	-0,5
Culemborg	14,7	2,0	0,1	0,9
Doesburg	5,7	0,5	-0,3	-0,3
Doetinchem	29,9	1,0	0,3	0,3
Druten	10,0	1,5	-0,1	0,4
Duiven	14,3	0,7	0,3	0,3
Ede	58,7	1,3	0,6	0,8
Elburg	12,0	0,5	0,7	0,2
Epe	16,3	0,4	-0,2	0,3
Ermelo	13,7	0,8	-0,1	0,4
Geldermalsen	14,0	1,3	0,0	0,3
Harderwijk	24,5	1,5	1,0	1,6
Hattem	6,1	0,4	0,7	0,6
Heerde	9,6	0,9	0,1	-0,1
Heumen	8,6	0,5	-0,1	0,0
Lingewaal	5,9	0,7	0,0	-0,2
Lingewaard	24,9	1,4	0,3	0,6
Lochem	16,5	1,1	0,0	0,4
Maasdriel	13,2	1,0	0,3	0,1
Montferland	18,0	0,5	-0,2	0,1
Neder-Betuwe	11,9	0,8	0,6	0,6
Neerijnen	6,4	1,0	0,4	0,6
Nijkerk	21,7	1,4	0,4	1,2
Nijmegen	96,3	1,5	0,8	0,7

Beroepsbevolking per gemeente

Gelderse gemeenten	Stand 2015	%ontwikkeling per jaar in de periode		
	x 1.000	2000/2008	2009/2015	2016/2020
Nunspeet	14,0	1,2	0,1	0,5
Oldebroek	12,1	0,9	0,1	0,2
Oost Gelre	16,0	1,2	-0,2	-0,1
Oude IJsselstreek	20,1	0,0	-0,2	0,0
Overbetuwe	25,4	1,9	0,8	0,3
Putten	12,9	1,1	1,1	0,3
Renkum	15,4	0,5	0,2	0,8
Rheden	21,5	0,6	0,2	0,6
Rijnwaarden	5,8	0,3	-0,1	0,0
Rozendaal	0,7	2,8	-0,1	-0,9
Scherpenzeel	5,0	0,1	0,8	0,2
Tiel	21,9	1,4	0,0	0,1
Voorst	12,6	0,8	0,0	-0,1
Wageningen	21,0	1,7	0,6	0,0
West Maas en Waal	10,1	0,8	0,3	0,1
Westervoort	8,4	0,2	-0,6	-0,7
Wijchen	21,9	0,7	0,2	0,0
Winterswijk	14,9	0,8	0,1	0,1
Zaltbommel	14,3	0,7	0,8	0,8
Zevenaar	16,6	0,5	-0,2	0,4
Zutphen	24,5	1,2	0,1	0,8

Niet-Gelderse gemeenten

Deventer	53,5	2,1	0,2	1,5
Mook en Middelaar	4,0	0,6	-0,7	-0,1
Olst-Wijhe	9,6	0,8	0,5	0,1
Renswoude	2,7	2,1	1,2	1,8
Rhenen	9,7	1,2	0,2	1,5
Veenendaal	33,8	0,8	0,5	1,3

Bron 2000-2014: EBB, CBS

Bron 2015-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Banen per gemeente

Gelderse gemeenten	Stand 2015	%-ontwikkeling per jaar in de periode		
	x 1.000	2000/2008	2009/2015	2016/2020
Aalten	9,9	1,0	-1,4	0,8
Apeldoorn	94,0	1,4	-0,5	0,8
Arnhem	102,1	0,9	0,2	1,0
Barneveld	31,1	1,5	0,8	1,1
Berg en Dal	13,4	1,8	0,0	0,9
Berkelland	16,5	0,6	-2,0	0,4
Beuningen	7,7	1,6	-0,6	0,9
Bronckhorst	13,6	1,2	-0,3	0,6
Brummen	7,6	0,3	-0,8	0,3
Buren	8,2	1,1	-0,6	0,9
Culemborg	12,8	2,1	-0,1	1,0
Doesburg	3,7	1,5	-1,4	0,6
Doetinchem	32,4	1,6	-1,3	0,8
Druten	7,0	1,2	-1,9	0,7
Duiven	14,9	3,8	-0,4	1,5
Ede	56,5	1,4	0,2	1,2
Elburg	9,0	2,5	-0,2	1,1
Epe	12,3	1,7	-0,6	0,7
Ermelo	14,2	2,1	-0,9	0,9
Geldermalsen	15,2	1,6	-0,1	1,0
Harderwijk	23,6	2,2	0,5	1,8
Hattem	3,9	0,7	-0,1	2,4
Heerde	6,8	0,4	0,1	0,6
Heumen	4,9	2,9	-0,4	0,9
Lingewaal	3,7	1,6	-0,8	0,6
Lingewaard	14,1	2,2	-0,2	1,1
Lochem	14,3	0,2	-1,3	0,5
Maasdriel	10,4	1,0	-0,2	0,9
Montferland	13,8	2,2	-0,4	0,8
Neder-Betuwe	9,6	2,5	0,3	1,1
Neerijnen	6,3	3,2	0,2	1,3
Nijkerk	20,7	2,1	-0,1	1,0
Nijmegen	98,1	1,3	-0,2	0,8

Banen per gemeente

Gelderse gemeenten	Stand 2015	%-ontwikkeling per jaar in de periode		
	x 1.000	2000/2008	2009/2015	2016/2020
Nunspeet	12,8	1,4	0,1	1,2
Oldebroek	8,4	2,0	0,3	0,8
Oost Gelre	15,4	0,3	-1,3	0,6
Oude IJsselstreek	16,6	0,5	-0,6	0,6
Overbetuwe	19,3	3,5	1,4	1,7
Putten	9,2	2,5	-0,4	1,0
Renkum	10,7	0,3	-1,5	0,5
Rheden	15,4	1,2	-2,1	0,5
Rijnwaarden	3,2	0,8	1,9	0,7
Rozendaal	0,5	-0,2	1,8	0,8
Scherpenzeel	4,6	0,6	1,2	0,8
Tiel	22,7	2,5	-0,5	1,0
Voorst	13,5	1,3	1,6	1,3
Wageningen	18,7	0,2	1,0	1,2
West Maas en Waal	6,0	0,1	-0,8	0,6
Westervoort	2,9	2,3	-0,5	1,1
Wijchen	15,9	2,6	-0,1	1,0
Winterswijk	13,2	0,6	-1,2	0,4
Zaltbommel	14,0	1,8	-0,2	1,2
Zevenaar	15,1	0,7	-0,1	1,1
Zutphen	21,8	2,0	-1,2	0,8

Niet-Gelderse gemeenten

Deventer	45,5	1,7	-0,8	0,7
Mook en Middelaar	2,0	0,6	-0,6	0,8
Olst-Wijhe	5,8	-0,7	0,4	0,4
Renswoude	2,9	4,4	2,1	1,1
Rhenen	5,9	-0,2	0,3	0,8
Veenendaal	26,3	0,9	-1,5	0,6

Bron 2000-2015: PWE Gelderland 2015 / LISA 2015 (Mook Middelaar voorlopige cijfers)

Bron 2016-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Werkloze beroepsbevolking per gemeente

Gelderse gemeenten	2000	2008	2015	2020
Aalten	260	440	790	720
Apeldoorn	2.880	3.190	5.550	5.140
Arnhem	4.260	4.030	7.580	6.820
Barneveld	370	820	1.510	1.370
Berg en Dal	500	600	1.150	1.040
Berkelland	510	710	1.410	1.290
Beuningen	320	470	830	750
Bronckhorst	340	560	1.060	980
Brummen	270	330	690	630
Buren	200	400	790	720
Culemborg	320	540	1.060	960
Doesburg	200	250	430	380
Doetinchem	1.070	1.080	2.010	1.840
Druten	200	320	590	540
Duiven	280	450	890	800
Ede	1.500	1.910	3.620	3.290
Elburg	170	330	610	550
Epe	450	530	980	910
Ermelo	210	440	730	660
Geldermalsen	170	410	810	740
Harderwijk	540	780	1.510	1.370
Hattem	120	190	330	290
Heerde	160	280	510	460
Heumen	170	280	490	450
Lingewaal	70	170	320	290
Lingewaard	400	780	1.380	1.240
Lochem	380	480	1.070	990
Maasdriel	200	390	730	660
Montferland	560	580	1.210	1.110
Neder-Betuwe	160	360	660	600
Neerijnen	80	190	320	290
Nijkerk	280	610	1.180	1.070
Nijmegen	4730	4290	7.750	6.970

Werkloze beroepsbevolking per gemeente

Gelderse gemeenten	2000	2008	2015	2020
Nunspeet	160	420	750	680
Oldebroek	160	390	670	610
Oost Gelre	280	490	940	870
Oude IJsselstreek	570	670	1.310	1.210
Overbetuwe	390	770	1.450	1.310
Putten	120	360	660	600
Renkum	350	530	970	870
Rheden	610	790	1.450	1.300
Rijnwaarden	140	200	390	350
Rozendaal	10	20	40	30
Scherpenzeel	40	130	260	230
Tiel	730	860	1.650	1.500
Voorst	250	380	670	620
Wageningen	750	830	1.440	1.310
West Maas en Waal	170	300	580	520
Westervoort	260	300	610	550
Wijchen	470	710	1.280	1.150
Winterswijk	450	530	990	900
Zaltbommel	190	420	840	760
Zevenaar	460	610	1.110	1.000
Zutphen	1.080	950	2.060	1.900

Niet-Gelderse gemeenten

Deventer	1.620	2.000	3.990	3.690
Mook en Middelaar	110	130	220	200
Olst-Wijhe	180	270	520	480
Renswoude	20	70	120	110
Rhenen	180	310	570	520
Veenendaal	610	1.080	2.280	2.070

Bron 2000-2014: EBB, CBS (bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland)
Bron 2015-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Werkloosheidspercentage per gemeente

Gelderse gemeenten	2000	2008	2015	2020
Aalten	1,9	3,1	5,6	5,0
Apeldoorn	3,6	3,9	6,6	6,1
Arnhem	6,1	5,1	9,1	7,7
Barneveld	1,6	3,1	5,3	4,7
Berg en Dal	2,9	3,4	6,5	5,7
Berkelland	2,2	3,0	6,1	5,6
Beuningen	2,3	3,3	5,8	5,3
Bronckhorst	1,8	2,9	5,6	5,1
Brummen	2,6	3,1	6,3	6,0
Buren	1,5	2,9	5,7	5,3
Culemborg	2,5	3,7	7,2	6,3
Doesburg	3,5	4,2	7,4	6,8
Doetinchem	3,9	3,7	6,7	6,1
Druten	2,2	3,2	5,9	5,3
Duiven	2,1	3,2	6,2	5,5
Ede	3,0	3,4	6,2	5,4
Elburg	1,5	2,9	5,1	4,5
Epe	2,8	3,2	6,0	5,5
Ermelo	1,7	3,2	5,3	4,7
Geldermalsen	1,3	2,9	5,8	5,2
Harderwijk	2,6	3,4	6,2	5,2
Hattem	2,2	3,2	5,3	4,7
Heerde	1,8	2,9	5,4	4,9
Heumen	2,0	3,2	5,7	5,2
Lingewaal	1,3	2,9	5,4	4,9
Lingewaard	1,8	3,2	5,5	4,8
Lochem	2,5	2,9	6,5	5,9
Maasdriel	1,7	3,0	5,5	5,0
Montferland	3,2	3,2	6,7	6,1
Neder-Betuwe	1,5	3,1	5,5	4,8
Neerijnen	1,3	3,0	5,1	4,4
Nijkerk	1,5	2,9	5,4	4,6
Nijmegen	5,8	4,7	8,0	7,0

Werkloosheidspercentage per gemeente

Gelderse gemeenten	2000	2008	2015	2020
Nunspeet	1,3	3,0	5,3	4,7
Oldebroek	1,4	3,2	5,5	5,0
Oost Gelre	1,9	3,0	5,9	5,4
Oude IJsselstreek	2,8	3,3	6,5	6,0
Overbetuwe	1,9	3,2	5,7	5,1
Putten	1,1	3,0	5,1	4,6
Renkum	2,4	3,5	6,3	5,4
Rheden	3,0	3,7	6,7	5,9
Rijnwaarden	2,5	3,4	6,7	6,1
Rozendaal	1,6	3,2	5,4	5,0
Scherpenzeel	0,8	2,7	5,2	4,6
Tiel	3,6	3,9	7,5	6,8
Voorst	2,1	3,0	5,3	4,9
Wageningen	4,2	4,1	6,8	6,2
West Maas en Waal	1,8	3,0	5,7	5,2
Westervoort	3,0	3,4	7,3	6,8
Wijchen	2,3	3,3	5,8	5,3
Winterswijk	3,2	3,6	6,6	6,0
Zaltbommel	1,4	3,1	5,9	5,1
Zevenaar	2,9	3,6	6,7	5,9
Zutphen	4,8	3,9	8,4	7,5

Niet-Gelderse gemeenten

Deventer	3,6	3,8	7,4	6,4
Mook en Middelaar	2,6	3,2	5,6	5,1
Olst-Wijhe	2,0	2,9	5,5	5,0
Renswoude	0,7	2,8	4,6	3,9
Rhenen	2,1	3,2	5,9	4,9
Veenendaal	2,0	3,3	6,7	5,7

Bron 2000-2014: EBB, CBS (bewerking Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland)

Bron 2015-2020: Bureau Economisch Onderzoek, provincie Gelderland

Bijlage 5: definities

Bevolking

Alle cijfers over de bevolking zijn jaargemiddelden

Werkzame en werkloze beroepsbevolking

Personen:

- die betaald werk hebben (werkzame beroepsbevolking), of
- die geen betaald werk hebben, recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn (werkloze beroepsbevolking).

Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking). De gegevens hebben betrekking op de bevolking van 15 tot 75 jaar. Bij betaald werk gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur.

Arbeidsparticipatie

De arbeidsparticipatie is de beroepsbevolking (werkzaam+werkloos) uitgedrukt in procenten van de totale bevolking in de relevante leeftijdscategorie (15 tot 75 jaar).

Werkloosheidspercentage

Het werkloosheidspercentage is de werkloze beroepsbevolking van 15 tot 75 jaar uitgedrukt in procenten van de totale beroepsbevolking van 15 tot 75 jaar.

Werkgelegenheid

De regionale werkgelegenheid betreft alle werkzame personen die - ongeacht hun woonplaats - in de regio werkzaam zijn geweest. De werkgelegenheid heeft betrekking op alle arbeid in loondienst en van zelfstandigen en van meewerkende gezinsleden. Daarbij gaat het om alle banen, ongeacht de arbeidsduur per week.

Bruto binnenlands product

Het bruto binnenlands product (BBP) geldt als de belangrijkste graadmeter voor de economische ontwikkeling. De economische groei wordt namelijk afgemeten aan de volume-ontwikkeling van het BBP. Dit is de som van de in het binnenland gevormde toegevoegde waarde. De toegevoegde waarde is gelijk aan de waarde

van de productie minus de waarde van het verbruik. Het gaat hier dus om de waarde die aan de in het productieproces aangewende goederen en/of diensten wordt toegevoegd (Statline, CBS).

Sectorindeling

sbi 2008	Sectionaam
A	Landbouw, bosbouw en visserij
B,C,D,E	Industrie (incl. energie, water en delfstofwinning)
F	Bouwnijverheid
G	Groot- en detailhandel; reparatie van auto's
H	Vervoer en opslag
I	Logies-, maaltijd- en drankverstrekking
J	Informatie en communicatie
K	Financiële instellingen
L	Verhuur van en handel in onroerend goed
M	Advisering, onderzoek, specialistische zakelijke dienstverlening
N	Verhuur van roerende goederen, overige zakelijke dienstverlening, uitzendbureau's e.d. (uitzendkrachten zijn niet toebedeeld aan de inlenende sector maar zijn geteld bij sector N)
O	Openbaar bestuur, overheidsdiensten, sociale verzekeringen
P	Onderwijs
Q	Gezondheids- en welzijnszorg
R	Cultuur, sport en recreatie
S	Overige dienstverlening
A t/m S	Totaal

De PWE (en LISA) is een enquête onder bedrijven en instellingen en de bestanden bevatten derhalve geen gegevens over personeel in dienst bij particuliere huishoudens (sectie T). In de Nederlandse cijfers volgens de Arbeidsrekeningen van het CBS is deze categorie wel opgenomen. Om een zuivere vergelijkende analyses te kunnen maken tussen de Nederlandse ontwikkeling volgens het CBS en de regio's (PWE/LISA), zijn in dit rapport de Nederlandse CBS-cijfers eveneens exclusief sector T.

Regionale en lokale indeling

De gemeentelijke en regionale indeling van alle jaren is herleid naar de toestand per 1-1-2016

WGR Stedendriehoek

Apeldoorn
Brummen
Deventer (Overijssel)
Epe
Lochem
Voorst
Zutphen

WGR Achterhoek

Aalten
Berkelland
Bronckhorst
Doetinchem
Montferland
Oost-Gelre
Oude IJsselstreek
Winterswijk

(voormalig) WGR

Stadsregio Arnhem Nijmegen

Arnhem
Berg en Dal
Beuningen
Doesburg
Duiven
Heumen
Lingewaard
Mook en Middelaar (Limburg)
Nijmegen
Overbetuwe
Renkum
Rheden
Rijnwaarden
Rozendaal
Westervoort
Wijchen
Zevenaar

WGR Rivierenland

Buren
Culemborg
Druten
Geldermalsen
Lingewaal
Maasdriel
Neder-Betuwe
Neerijnen
Tiel
West Maas en Waal

WGR Food Valley

Barneveld
Ede
Nijkerk
Renswoude (Utrecht)
Rhenen (Utrecht)
Scherpenzeel
Veenendaal (Utrecht)
Wageningen

WGR Noord-Veluwe

Elburg
Ermelo
Harderwijk
Hattem¹
Heerde¹
Nunspeet
Oldebroek
Putten

¹ Heerde en Hattem behoren formeel niet tot de regio Noor-Veluwe, maar zijn in deze studie wel toegevoegd aan het WGR Noord-Veluwe

COROP Veluwe

Apeldoorn
Barneveld
Ede
Elburg
Epe
Ermelo
Harderwijk
Hattem
Heerde
Nijkerk
Nunspeet
Oldebroek
Putten
Scherpenzeel
Voorst
Wageningen

COROP Achterhoek

Aalten
Berkelland
Bronckhorst
Brummen
Doetinchem
Lochem
Montferland
Oost Gelre
Oude IJsselstreek
Winterswijk
Zutphen

COROP Arnhem/Nijmegen

Arnhem
Berg en Dal
Beuningen
Doesburg
Druten
Duiven
Heumen
Lingewaard
Nijmegen
Overbetuwe
Renkum
Rheden
Rijnwaarden
Rozendaal
Westervoort
Wijchen
Zevenaar

COROP Rivierenland

Buren
Culemborg
Geldermalsen
Lingewaal
Maasdriel
Neder-Betuwe
Neerijnen
Tiel
West Maas en Waal
Zaltbommel

Appendix RCI-score pijler Gezondheid

De lage positie van Gelderland op de pijler Gezondheid is opvallend, vandaar dat in deze appendix de onderliggende indicatoren worden gepresenteerd waardoor de eindklassering van Gelderland en de andere Nederlandse provincies wat inzichtelijker wordt (samengesteld uit de EU-database CRI). Ter vergelijking is de regio Stockholm (St) toegevoegd die op het thema Gezondheid op de eerste plaats staat en de Hongaarse regio Észak-Alföld (ÉA) die op de laatste plaatst staat.

Door de EU gebruikte statistische gegevens	Gr	Fr	Dr	Ov	Gl	Ut	Fl	NH	ZH	ZI	NB	Li	St	ÉA
Aantal doden bij verkeersongevallen per miljoen inwoners, 2008/2010	49	43	65	46	51	33	32	33	27	64	50	37	20	102
Verwacht aantal gezonde levensjaren, 2010	76,6	77,6	77,5	77,3	77,4	77,7	77,9	77,7	77,5	77,5	77,5	77,0	78,5	64,2
Aantal sterfgevallen van kinderen jonger dan 1 jaar in de loop van het jaar per 1000 levendgeborenen in dat jaar, 2010	4,7	4,4	4,2	5,1	4,2	3,3	3,3	3,3	3,5	3,2	3,5	4,4	2,1	7,2
sterftcijfer door kanker voor de bevolking jonger dan 65 jaar per 100.000 inwoners jonger dan 65, 2007/2009	74,1	74,8	72,7	72,1	74,1	69,8	68,1	69,8	72,7	71,7	72,1	73,9	51,7	163,1
sterftcijfer door hartziekten voor de bevolking jonger dan 65 jaar per 100.000 inwoners jonger dan 65, 2007/2009	30,7	30,7	31,5	31,1	31,1	27,0	25,2	27,0	29,4	25,8	28,6	32,2	26,8	139,9
sterftcijfer door zelfdoding voor de bevolking jonger dan 65 jaar per 100.000 inwoners jonger dan 65, 2007/2009	9,5	7,6	7,2	9,0	7,5	7,7	7,3	7,7	6,6	8,4	8,8	8,4	9,3	28,3

De statistische gegevens zijn door de EU bewerkt en tot een gestandaardiseerde score omgewerkt. Dit resulteert in de volgende rangorde van de regio's:

Rangorde van de regio's o.b.v. de gestandaardiseerde RCI-score op de pijler Gezondheid	Gr	Fr	Dr	Ov	Gl	Ut	NH+Fl	ZH	ZI	NB	Li	St	ÉA
Dodelijke verkeersongevallen	59	38	108	51	66	20	23	13	101	62	27	5	194
Verwachte gezonde levensjaren	43	20	26	31	29	15	19	24	21	22	35	3	256
Zuigelingensterfte	204	183	168	216	169	93	102	112	85	111	184	12	246
Sterftcijfer kanker	163	166	148	139	162	99	115	146	135	138	161	8	262
Sterftcijfer hartziekten	86	87	97	92	93	32	49	67	37	60	105	42	250
Zelfdoding jonger dan 65	139	99	90	127	97	94	104	77	111	123	115	136	261
Totaal score op de pijler Gezondheid	126	67	86	109	75	12	21	20	61	60	77	1	262

Provincie Gelderland

Markt 11

Postbus 9090

6800 CX Arnhem

T (026) 359 90 00

www.gelderland.nl

Provincie Gelderland, dichterbij dan je denkt